

Załącznik do uchwały Nr 844/162/12
Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 19 lipca 2012 roku
w sprawie przyjęcia Raportu z przebiegu konsultacji społecznych
projektu Strategii Rozwoju Województwa z Pomorskiego 2020



ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Raport z przebiegu konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020



Data: 19.07.2012 r.
Akceptacja: Zarząd Województwa Pomorskiego (Uchwała Nr 844/162/12)
Opracowanie: Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....	3
I. FORMY I PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	4
II. GŁÓWNE WNIOSKI Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	10
III. REKOMENDOWANE KIERUNKI ZMIAN PROJEKTU SRWP 2020.....	31

Załączniki:

1. Tabela uwag zgłoszonych w ramach konsultacji społecznych
2. Sprawozdania z konferencji i spotkań w ramach konsultacji społecznych
3. Formularz uczestnika konsultacji społecznych
4. Ogłoszenia prasowe o konsultacjach społecznych
5. Lista materiałów medialnych dotyczących projektu SRWP 2020 i procesu konsultacji społecznych

WPROWADZENIE

W dniu 29 marca 2012 r. Zarząd Województwa Pomorskiego (ZWP) przyjął projekt *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* (SRWP 2020)¹, kierując go do konsultacji społecznych. Celem konsultacji było uzyskanie możliwie najszerszego spektrum opinii i propozycji partnerów społecznych i gospodarczych na temat zapisów zawartych w projekcie SRWP 2020.

Założenia procesu konsultacji zostały zawarte w *Koncepcji konsultacji społecznych aktualizowanej SRWP 2020 wraz z konsultacjami prognozy oddziaływania na środowisko SRWP 2020*.² Proces ten uwzględniał wymogi wynikające z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o *zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658 z późn. zm.), zwanej dalej ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawy z dnia 3 października 2008 r. o *udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. 2008 Nr 199 poz. 1227 z późn. zm.), zwanej dalej ustawą OOS.

Konsultacje społeczne projektu SRWP 2020 trwały łącznie 82 dni (od 2 kwietnia do 22 czerwca 2012 r.). Do wzięcia udziału zaproszono szerokie grono osób i instytucji, a w szczególności przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych i gospodarczych, administracji rządowej, organizacji pozarządowych, środowisk akademickich, związków zawodowych oraz dziennikarzy i osoby prywatne.

Konsultacje społeczne projektu SRWP 2020 miały wyjątkowo szeroki charakter. Zorganizowano łącznie 30 konferencji i spotkań konsultacyjnych, w których wzięło udział ponad 1400 uczestników. W okresie trwania procesu konsultacyjnego, 179 osoby i instytucje skorzystały z możliwości wyrażenia opinii na temat dokumentu, przekazując łącznie 1177 uwag. Świadczy to o znacznym zaangażowaniu pomorskiej społeczności w debatę o przyszłości regionu.

W niniejszym Raporcie przedstawiono w sposób syntetyczny przebieg konsultacji przeprowadzonych w trybie art. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (zgłaszane w ich trakcie postulaty i proponowane sposoby ich rozpatrzenia) oraz dodatkowo uwagi i wnioski zgłaszane do projektu SRWP 2020, zgodnie z ustawą OOS.

¹ Uchwała nr 326/131/12 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 29 marca 2012 r. w sprawie przyjęcia *Projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*.

² Koncepcja została zaakceptowana przez ZWP na posiedzeniu w dn. 16 lutego 2012 r.

I. FORMY I PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

1. EKSPERCKA FORMA PRAC NAD PROJEKTEM SRWP 2020

Prace o charakterze eksperckim rozpoczęły się przed przyjęciem przez ZWP projektu SRWP 2020, już na etapie jego przygotowywania. Do współpracy zostali zaproszeni eksperci w poszczególnych obszarach tematycznych. Powołane zostały cztery Tematyczne Zespoły Robocze (TZR): (1) kapitał ludzki i społeczny oraz usługi publiczne, (2) zasoby i powiązania gospodarcze, (3) sieci infrastrukturalne oraz (4) zasoby naturalne. Ponadto utworzone zostały cztery Subregionalne Zespoły Robocze (SZR): metropolitalny, ślupski, południowy oraz nadwiślański, w skład których weszli przedstawiciele samorządów oraz lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych. W pracach tych zespołów aktywnie uczestniczyli radni Sejmiku Województwa.

Zadaniem każdego TZR było określenie w danym obszarze tematycznym, w ujęciu terytorialnym, potencjałów i trendów rozwojowych, wskazanie barier i problemów oraz wypracowanie wniosków i rekomendacji do zaktualizowanej SRWP 2020.

Analogicznie, zadaniem SZR było określenie potencjałów i trendów rozwojowych, wskazanie barier i problemów rozwojowych, terytorialnego ukierunkowania działań dla problemów występujących w poszczególnych subregionach.

Wyniki prac obu gremiów miały istotny wpływ na kształt projektu SRWP 2020, zwłaszcza w zakresie sformułowania oczekiwanych efektów realizacji Celów operacyjnych, jak i oczekiwań wobec Rządu w związku z realizacją Celów.

2. PRZEBIEG PROCESU KONSULTACJI

Konsultacje społeczne projektu SRWP 2020 miały dwie zasadnicze formy: bezpośrednią (konferencje, spotkania konsultacyjne) oraz pośrednią (pisemną).

2.1 BEZPOŚREDNIE FORMY KONSULTACJI

Podstawową bezpośrednią formą konsultacji społecznych projektu SRWP 2020 były konferencje³, debaty oraz spotkania konsultacyjne, w których uczestniczyli m.in. przedstawiciele administracji rządowej, samorządów terytorialnych, uczelni, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, samorządów i organizacji przedsiębiorców, Sejmiku Województwa, związków zawodowych oraz dziennikarze i osoby prywatne. Sprawozdania z nich stanowią Załącznik 2 niniejszego Raportu.

a) konferencja inauguracyjna (27 kwietnia 2012 r.)

Otrzymała się w Centrum konferencyjno-biznesowym PGE Arena w Gdańsku i wzięło w niej udział ponad 250 osób. Oprócz nowej koncepcji programowania rozwoju w województwie pomorskim, zostały zaprezentowane instrumenty wsparcia rozwoju regionów w nowej perspektywie UE 2014-2020 (m.in. kontrakt terytorialny) oraz uwarunkowania rozwoju Pomorza wynikające z dokumentów strategicznych na poziomie krajowym. Otrzymała się również dyskusja dotycząca projektu SRWP 2020 oraz kierunków rozwoju województwa pomorskiego do roku 2020.

³ Wszystkie konferencje zostały utrwalone w formie zapisu audio, dokumentacji fotograficznej oraz list obecności.

b) konferencje subregionalne

Konferencje subregionalne organizowane były wspólnie przez SZR i Marszałka Województwa. Odbyły się w Starogardzie Gdańskim, Człuchowie, Słupsku oraz Kartuzach. W konferencjach subregionalnych uczestniczyli przedstawiciele jst z danego subregionu oraz lokalni partnerzy społeczno-gospodarczy. W trakcie każdej z konferencji uczestnicy wypełniali ankietę dedykowaną subregionowi, w której określali główne potencjały i bariery rozwojowe danego subregionu, a także wskazywali na znaczenie poszczególnych Celów operacyjnych projektu SRWP 2020 dla zdynamizowania ich rozwoju.

– konferencja subregionalna w Starogardzie Gdańskim (8 maja 2012 r.)

Zgromadziła ponad 160 uczestników. Na pierwszą część spotkania złożyły się trzy prezentacje dotyczące: nowej koncepcji programowania rozwoju w województwie pomorskim oraz projektu SRWP 2020; wyników prac Nadwiślańskiego SZR oraz stopnia ich wykorzystania w tym dokumencie. Zaprezentowany został również potencjał rozwojowy subregionu nadwiślańskiego. Wyświetlono także wystąpienie Janusza Lewandowskiego, Komisarza ds. Budżetu i Programowania Finansowego w Komisji Europejskiej, który krótko przedstawił korzyści dla subregionu nadwiślańskiego wynikające z realizacji polityki spójności UE. Po przerwie, odbyła się dyskusja dotycząca projektu SRWP 2020 oraz kierunków rozwoju do roku 2020 subregionu nadwiślańskiego, w skład którego wchodzi następujące powiaty: kwidzyński, malborski, starogardzki, sztumski i tczewski.

– konferencja subregionalna w Człuchowie (11 maja 2012 r.)

W konferencji wzięło udział 45 osób. W trakcie spotkania zaprezentowane zostały zapisy zawarte w projekcie SRWP 2020. Następnie odbyła się dyskusja na temat kierunków rozwoju województwa, wynikających z tego dokumentu, dotyczących w szczególności powiatów chojnickiego, człuchowskiego i kościerskiego.

– konferencja subregionalna w Słupsku (16 maja 2012 r.)

W konferencji uczestniczyło ponad 100 osób. Uczestnikom zostały zaprezentowane założenia projektu SRWP 2020, potencjalne Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), jakie odzwierciedlają specyfikę subregionu słupskiego oraz wnioski z raportu przygotowanego przez Słupski SZR. Przedstawiono również prezentacje dotyczące problematyki regionu (m.in. gospodarki i edukacji) w kontekście projektu SRWP 2020. W trakcie późniejszej dyskusji podjęte zostały wątki odnoszące się do głównych barier i potencjałów rozwojowych subregionu, w skład którego wchodzi powiat grodzki – Słupsk oraz powiaty ziemskie: bytowski, lęborski oraz słupski.

– konferencja subregionalna w Kartuzach (23 maja 2012 r.)

W konferencji wzięło udział ponad 60 osób. Na pierwszą część debaty złożyły się prezentacja nowej koncepcji programowania rozwoju w województwie pomorskim i założeń projektu SRWP 2020, a następnie odbyła się dyskusja dotycząca tego dokumentu oraz kierunków rozwoju subregionu metropolitalnego, w skład którego wchodzi powiaty ziemskie: gdański, kartuski, nowodworski, pucki i wejherowski oraz powiaty grodzkie: Gdańsk, Gdynia oraz Sopot.

c) konferencja podsumowująca (20 czerwca 2012 r.)

Miała miejsce w Hotelu Orbis Gdynia. Udział w niej wzięło blisko 220 osób. W trakcie konferencji przedstawiono planowane kierunki zmian, rekomendacje płynące

z oceny ex-ante projektu SRWP 2020, wnioski z prognozy oddziaływania na środowisko przygotowanej dla projektu SRWP 2020 oraz potencjał finansowy pomorskich jednostek samorządu terytorialnego w perspektywie roku 2020.

Odbył się również moderowany panel dyskusyjny, w trakcie którego poruszono kwestie związane, m.in. z jakością edukacji, kształceniem zawodowym, specjalizacjami subregionalnymi, inwestycjami drogowymi, transportem zbiorowym oraz kapitałem społecznym. Następnie miała miejsce dyskusja z udziałem uczestników konferencji.

d) debata nt. Prognozy oddziaływania na środowisko projektu SRWP 2020
(11 czerwca 2012 r.).

Ważną rolę w procesie konsultacji społecznych projektu SRWP 2020 odegrała także otwarta dla społeczeństwa debata poświęcona *Prognozie oddziaływania na środowisko projektu SRWP 2020* (POŚ). W spotkaniu uczestniczyło 51 osób: przedstawiciele samorządów terytorialnych, administracji rządowej, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych oraz dziennikarze. Pierwszą część spotkania wypełniły: prezentacje dotyczące założeń projektu SRWP 2020 i zawartych w niej aspektów środowiskowych oraz POŚ. Przedstawiono również wnioski z niezależnej analizy POŚ. Następnie odbyła się dyskusja poświęcona tym dokumentom.

e) spotkania konsultacyjne o charakterze ponadregionalnym

Odbyło się również spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami polskich województw (14 maja 2012 r.), mające na celu wypracowanie podstawowych elementów wspólnej koncepcji przedsięwzięć rozwojowych angażujących co najmniej dwa regiony. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele urzędów marszałkowskich następujących województw: zachodniopomorskiego, wielkopolskiego, mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego.

W ramach ponadregionalnych konsultacji społecznych projekt SRWP 2020 został zaprezentowany także na posiedzeniu Zarządu Euroregionu Bałtyk (14 czerwca 2012 r.). W ramach prezentacji dokumentu przedstawiono potencjalne obszary współpracy (np. edukacja; wspólne programy badawcze; turystyka i kultura; koordynacja rynków energetycznych; rozwój sieci TEN-T; zarządzanie środowiskiem naturalnym) województwa pomorskiego z innymi regionami w ramach struktur Euroregionu Bałtyk. Uczestnicy spotkania wyrazili aprobatę dla projektu SRWP 2020, doceniając inicjatywę województwa pomorskiego w zakresie konsultowania dokumentu w szerszym gronie regionów bałtyckich.

f) konferencja tematyczna (15 maja 2012 r.)

Projekt SRWP 2020 był prezentowany także podczas konferencji „O nową jakość polityki regionalnej w Polsce i na Pomorzu. Przyczynek do aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego”. Jej celem była wymiana poglądów na temat ważnych i aktualnych problemów związanych ze zbliżającym się końcem obecnego okresu programowania, nową perspektywą finansową i kształtem polityki spójności UE w kontekście jej sytuacji gospodarczej, a także koniecznością aktualizacji strategii rozwoju polskich województw. Odbyła się także dyskusja dotycząca aspektów przedstawianych w trakcie spotkania, przede wszystkim zaś dotycząca projektu SRWP 2020.

Poniższa tabela przedstawia harmonogram, lokalizację oraz liczbę uczestników konferencji.

Lp.	Data	Miasto	Charakter Konferencji	Liczba uczestników
1.	27 kwietnia 2012	Gdańsk	Konferencja inauguracyjna	252
2.	8 maja 2012	Starogard Gdański	Konferencja w subregionie nadwiślańskim	165
3.	11 maja 2012	Człuchów	Konferencja w subregionie południowym	45
4.	14 maja 2012	Gdańsk	Spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami polskich województw	10
5.	15 maja 2012	Gdańsk	Konferencja „O nową jakość polityki regionalnej w Polsce i na Pomorzu. Przyczynek do aktualizacji Strategii Rozwoju województwa Pomorskiego”	80
6.	16 maja 2012	Słupsk	Konferencja w subregionie słupskim	102
7.	23 maja 2012	Kartuzy	Konferencja w subregionie metropolitalnym	63
8.	11 czerwca 2012	Gdańsk	Debata nt. <i>Prognozy oddziaływania na środowisko projektu SRWP 2020</i>	51
9.	14 czerwca 2012	Nexo (Bornholm)	Posiedzenie Zarządu Euroregionu Bałtyk	25
10.	20 czerwca 2012	Gdynia	Konferencja podsumowująca	217
ŁĄCZNIE				1 010

g) konsultacje z gremiami o charakterze regionalnym

Projekt SRWP 2020 był prezentowany i dyskutowany również na forum licznych gremiów o charakterze regionalnym.

Poniższa tabela przedstawia harmonogram prezentacji projektu SRWP 2020 na posiedzeniach gremiów wojewódzkich oraz liczbę uczestników.

Lp.	Data	Gremium	Liczba uczestników
1.	6 kwietnia 2012	Komisja ds. Strategii Metropolii Stowarzyszenia Gdański Obszar Metropolitalny	14
2.	20 kwietnia 2012	Pomorska Rada Organizacji Pozarządowych	30
3.	24 kwietnia 2012	Pomorska Rada Działalności Pożytku Publicznego	19
4.	9 maja 2012	Regionalna Rada Ochrony Przyrody	17
5.	14 maja 2012	Wojewódzka Komisja Urbanistyczno-Architektoniczna	26
6.	21 maja 2012	Wojewódzka Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych	5
7.	21 maja 2012	Wojewódzka Rada ds. Bezpieczeństwa Energetycznego	30
8.	25 maja 2012	Komisja ds. Rozwoju Gospodarczego Stowarzyszenia Gdański Obszar Metropolitalny	8
9.	29 maja 2012	Spotkanie konsultacyjne z prezesami największych przedsiębiorstw z województwa pomorskiego	14

Lp.	Data	Gremium	Liczba uczestników
10.	30 maja 2012	Spotkanie konsultacyjne z Urzędem Miasta Gdańska w zakresie edukacji i polityki społecznej	16
11.	31 maja 2012	Podkomitet Monitorujący PO KL	17
12.	31 maja 2012	Wojewódzka Komisja Dialogu Społecznego	15
13.	5 czerwca 2012	Spotkanie konsultacyjne z Rektorami szkół wyższych województwa pomorskiego	15
14.	6 czerwca 2012	Rada Metropolitalna Zatoki Gdańskiej	27
15.	11 czerwca 2012	Pomorska Wojewódzka Rada Zatrudnienia	28
16.	13 czerwca 2012	Spotkanie konsultacyjne ze środowiskami rolnymi i rybackimi	15
17.	13 czerwca 2012	Spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami sektora organizacji pozarządowych	31
18.	15 czerwca 2012	Regionalna Izba Gospodarcza Pomorza	12
19.	18 czerwca 2012	Komitet Monitorujący RPO WP	25
20.	19 czerwca 2012	Pomorska Rada Przedsiębiorczości/Pomorska Platforma Technologiczna Energetyki	62
ŁĄCZNIE			426

2.2 POŚREDNIE FORMY KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Uzupełnieniem bezpośrednich form konsultacji społecznych była m.in. strona internetowa dedykowana procesowi aktualizacji SRWP 2020 (<http://strategia2020.pomorskie.eu>), za pomocą której możliwe było zgłaszanie uwag w trybie on-line. Strona cieszyła się znaczącym zainteresowaniem. Od momentu uruchomienia serwisu, tj. od 5 października 2011 r. do 16 lipca 2012 r. zanotowano ponad 14 tysięcy unikalnych wejść, w tym w trakcie trwania konsultacji społecznych ponad 6 tysięcy.⁴

Pisemne stanowiska można było przysyłać w wersji elektronicznej (na adres strategia2020@pomorskie.eu) lub w wersji papierowej (na adres Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego).

Dla poprawy efektywności procesu konsultacji, stworzony został formularz⁵ uczestnika konsultacji społecznych, składający się z dwóch części. W pierwszej uczestnicy konsultacji, w formie tabeli, mogli zgłaszać opinie i propozycje do wszystkich części dokumentu. Druga część składała się z pytań problemowych odnoszących się m.in. do przejrzystości i jasności zawartych w nim zapisów. Formularz dawał możliwość kompleksowego wypowiedzenia się na temat projektu SRWP 2020, a także ułatwił analizę zgłaszanych postulatów.

3. OBECNOŚĆ PROCESU AKTUALIZACJI SRWP W MEDIACH

Istotną rolę w trakcie konsultacji społecznych odegrały media. Proces aktualizacji SRWP 2020 został objęty patronatem medialnym mediów regionalnych: prasy („Polska Dziennik Bałtycki”), radia (Radio Gdańsk S.A. oraz Radio Głos), telewizji (TVP Gdańsk) i portalu internetowego

⁴ Podane wartości obejmują unikalnych użytkowników, zliczanych w każdym dniu. Statystyki te nie pokazują łącznej liczby osób, które odwiedziły stronę www.strategia2020.pomorskie.eu.

⁵ Formularz konsultacyjny stanowi Załącznik 3.

(Trójmiasto.pl). Informacje o procesie aktualizacji SRWP 2020 i poświęconych jej konsultacjach społecznych były w nich publikowane regularnie.

Ogłoszenia na temat konsultacji projektu SRWP 2020 oraz POŚ zostały opublikowane w prasie o zasięgu regionalnym⁶ i powiatowym⁷ w dniach 2 kwietnia 2012 r. oraz 4 i 18 maja 2012 r., a także na stronie internetowej www.strategia2020.pomorskie.eu. Wszystkie dokumenty związane z procesem tworzenia i konsultacji projektu SRWP 2020 były dostępne pod ww. adresem internetowym przez cały okres trwania konsultacji społecznych.

Informacje dotyczące projektu SRWP 2020 zostały wyemitowane na antenie TVP Gdańsk oraz w Telewizji Teletronik. Zamieszczone zostały liczne artykuły⁸ w prasie i na portalach internetowych informacje o konsultacjach społecznych i aktualizacji SRWP 2020 publikowane były również w rozgłośniach radiowych⁹. Dodatkowym elementem konsultacji był opublikowany w gazecie o zasięgu regionalnym¹⁰ materiał promocyjny informujący o procesie aktualizacji tego dokumentu.

Proces aktualizacji SRWP 2020 promowany był również z wykorzystaniem narzędzi będących w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (UMWP) – oficjalnej strony internetowej www.pomorskie.eu, newslettera („Biuletyn Unijny UMWP”) oraz magazynów „Pomorskie” i „Pomorskie w Unii”.

Proces aktualizacji SRWP 2020 posiada dedykowany profil na Facebooku („Strategia 2020”), a dodatkowo zamieszczono banery promocyjne „Strategia 2020” w prasie regionalnej oraz na portalu www.trojmiasto.pl.

Procesowi aktualizacji SRWP 2020 poświęcony został również pierwszy numer kwartalnika – „Pomorski Przegląd Gospodarczy” w 2012 r. Wydawnictwo to stanowi miejsce aktywnej debaty na temat kierunków rozwoju województwa pomorskiego, w którym publikowane są artykuły osób, reprezentujących różne środowiska i sektory.

4. PANEL MEDIALNY

Marszałek Województwa zaprosił przedstawicieli pomorskich środowisk dziennikarskich do udziału w Panelu Medialnym. W jego skład weszli przedstawiciele regionalnych mediów (prasy: „Kurier Bytowski”, „Gazeta Wyborcza Trójmiasto”, „Polska Dziennik Bałtycki”; radia: Radio Głos, Radio Gdańsk S.A.; telewizji: TVP S.A Oddział w Gdańsku; portalu internetowego: Trójmiasto.pl).

Panel działał w formie roboczej grupy dyskusyjnej, a jego głównym celem była ocena projektu SRWP 2020 pod kątem przejrzystości i jasności zawartych w nim zapisów oraz potencjalnego społecznego odbioru konsultowanego dokumentu. Odbyły się dwa spotkania Panelu (13 marca i 9 maja 2012 r.), podczas których dziennikarze zgłosili szereg rekomendacji i propozycji poprawek do treści projektu SRWP 2020.

⁶ „Gazeta Wyborcza”.

⁷ „Dziennik Kociewski”, „Dziennik Człuchowski” oraz „Tygodnik Człuchowski”.

⁸ Wszystkie powyższe materiały drukowane/internetowe zawierały logo „Strategia 2020”.

⁹ Radio Gdańsk S.A., Radio Weekend FM, Radio Głos, Radio Kaszebe.

¹⁰ „Fakt”.

II. GŁÓWNE WNIOSKI Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Niniejszy rozdział stanowi syntezę wszystkich uwag, propozycji i spostrzeżeń zgłoszonych do projektu SRWP 2020 w ramach konsultacji społecznych, o których szerzej napisano w poprzednim rozdziale.

Zgłaszane uwagi miały bardzo zróżnicowany charakter. Część przyjęła formę ogólnych komentarzy, odnoszących się do całego projektu SRWP 2020 lub jego poszczególnych części. Pozostałe zaś, były szczegółowe, sugerując wprost zmiany konkretnych zapisów lub sformułowań.

Wykaz zgłoszonych uwag/propozycji modyfikacji wraz z informacją na temat podjętej decyzji i uzasadnienia co do uwzględnienia danego wniosku znajduje się w Załączniku 1. Kolejność przedstawianych uwag i propozycji nie ma charakteru wartościującego. Większość z przedstawionych w tabeli postulatów została przytoczona w oryginalnym zapisie.

1. PODSUMOWANIE UWAG O CHARAKTERZE OGÓLNYM

Niezależnie od uwag, propozycji i spostrzeżeń zgłaszanych do poszczególnych części dokumentu, szereg komentarzy dotyczył kwestii ogólnych.

Wielokrotnie wskazywano na potrzebę **bardziej precyzyjnego określenia zasad i kryteriów**, które będą obowiązywały przy wdrażaniu SRWP 2020, tak aby stała się ona narzędziem ukierunkowanej interwencji Samorządu Województwa, realizowanej we współpracy z partnerami.

Ponadto często zwracano uwagę na fakt, iż **niektóre problemy rozwojowe wymagają podejścia przekrojowego** (horyzontalnego), uwzględniającego realizację bardzo różnych typów przedsięwzięć. Dotyczy to na przykład budowy kompetencji w takich obszarach, jak: partycypacja społeczna, współpraca sektora publicznego z sektorem pozarządowym i środowiskami biznesowymi, koordynacja zarządzania w sferze publicznej, a także cyfryzacja usług publicznych czy efektywność energetyczna.

Uczestnicy konsultacji wskazywali również potrzebę bardziej uporządkowanego ułożenia siatki Celów dokumentu tak, aby **uniknąć niejednoznaczności co do miejsca różnych zagadnień**. Dotyczyło to na przykład ujęcia takich obszarów tematycznych, jak: energetyka, szkolnictwo zawodowe, wyrównywanie dostępu do usług publicznych czy transport zbiorowy.

W trakcie konsultacji otrzymano również sygnały mówiące o konieczności **wzmocnienia wymiaru terytorialnego** dokumentu, między innymi poprzez precyzyjniejsze wyznaczenie OSI. Wskazywano także, że warto byłoby uzupełnić dokument o rozdział syntetycznie podsumowujący **oferę Samorządu Województwa adresowaną do różnych typów obszarów**, takich jak: obszar metropolitalny, średnie i małe miasta, obszary wiejskie czy inne obszary funkcjonalne.

Z procesu konsultacji wynika również, że potrzebne jest określenie potencjalnych **wspólnych przedsięwzięć rozwojowych** z innymi regionami polskimi i zagranicznymi, a także doprecyzowanie oczekiwań wobec administracji rządowej. Wielu problemów rozwojowych Pomorza nie da się bowiem rozwiązać bez współpracy międzyregionalnej i interwencji z poziomu krajowego.

Zgłoszone postulaty dotyczyły również **systemu realizacji** SRWP 2020 pod kątem nasycenia go konkretnymi narzędziami i rozwiązaniami.

2. PODSUMOWANIE UWAG ZGŁOSZONYCH DO POSZCZEGÓLNYCH ROZDZIAŁÓW

2.1 SYTUACJA WYJŚCIOWA

W odniesieniu do tego rozdziału zasugerowano przede wszystkim połączenie części D *Wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej* i części E *Prognozy dla województwa pomorskiego* – w celu wyeliminowania tych elementów *Prognozy*, które są w praktyce postulatami dla polityki regionalnej oraz dołączenie graficznej prezentacji powiązań pomiędzy elementami *Analizy SWOT* oraz *Wyzwaniami strategicznymi*, w celu silniejszego podkreślenia relacji pomiędzy dokonanymi wyborami i przeprowadzonymi analizami.

PODSUMOWANIE DOTYCHCZASOWEJ REALIZACJI STRATEGII

Komentarze do tej części projektu SRWP 2020 odnosiły się przede wszystkim do uszczegółowienia zapisów dotyczących: listy zrealizowanych inwestycji strategicznych dla rozwoju regionu, przyczyn wystąpienia trudności realizacyjnych w przypadku ośmiu celów strategicznych dotychczasowej SRWP, określenia kierunków interwencji publicznej, a także potrzeby wskazania dokumentów analitycznych zawierających wyniki badań nad realizacją dotychczasowej SRWP.

PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII

W odniesieniu do niniejszej części dokumentu rekomendowano głównie scalenie punktów dotyczących podstaw formalno-prawnych prowadzenia polityki rozwoju i jej priorytetów.

Sugerowano również wskazanie tych celów strategicznych UE oraz przedsięwzięć wynikających ze zobowiązań międzynarodowych Polski, które muszą być realizowane w obszarze województwa do 2020 r. (w zakresie np. polityki morskiej, transportowej, rybołówstwa).

Kilkakrotnie zauważono również potrzebę podania, kluczowej dla planowanych działań o charakterze strategicznym, informacji o pozycji województwa względem silniejszych gospodarczo regionów Polski, mierzonej obiektywnymi wskaźnikami rozwoju.

Pojawiły się także postulaty uwzględnienia zapisów dotyczących: nasilenia konfliktów środowiskowych, wzrostu fragmentacji środowiska przyrodniczego, niezadowalającej efektywności ochrony przyrody i krajobrazu czy wzrostu możliwości poszukiwania i wydobycia węglowodorów na terenie województwa.

TRENDY I UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Uwagi zgłoszone do zagadnień ujętych w tej części projektu SRWP 2020 odnosiły się przede wszystkim do propozycji dokonania szczegółowych uzupełnień lub zmian w poszczególnych zapisach oraz sugestii podziału niektórych punktów łączących dwa różne zjawiska.

Ponadto sugerowano dodanie nowych *Trendów i uwarunkowań globalnych* dotyczących m.in. powiększającego się zjawiska dyskryminacji i wykluczenia społecznego czy wzrostu funkcji pozaprodukcyjnych lasów.

Pojawily się również postulaty dodania punktów w *Trendach i uwarunkowaniach europejskich* odnoszących się m.in. do: Pakietu Euro Plus, realizacji w obszarze województwa paneuropejskiej sieci transportowej (TEN-T), perspektywy znaczącego dofinansowania przedsięwzięć rozwojowych z funduszy europejskich, przyszłej koncentracji środków UE na wsparciu tzw. inteligentnych specjalizacji, opierania się strategii rozwoju UE m.in. o rosące wykorzystywanie gospodarczych walorów mórz, *gender budget* czyli budżetowania wrażliwego na płeć (Strategia *Gender Mainstreaming*), wprowadzenia *Europejskiej Karty Równości Kobiet i Mężczyzn w Życiu Lokalnym* czy wzrostu stopy bezrobocia w krajach UE.

Duża grupa uwag odnosiła się do propozycji nowych zapisów w *Trendach i uwarunkowaniach krajowych* dotyczących m.in.: opóźnienia w zakresie innowacyjności i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, braku rozwiniętego systemu transferu wiedzy między nauką i praktyką gospodarczą, barier rozwoju gospodarki, zwłaszcza sektora mikroprzedsiębiorstw, braku nowoczesnych i spójnych ze standardami europejskimi regulacji w sferze samorządu terytorialnego, kluczowych celów i determinantów *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju*, rosących dysproporcji w społeczeństwie, suburbanizacji i problemów dotyczących miast.

WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Wśród komentarzy odnoszących się do tej części projektu SRWP 2020 pojawiły się głosy mówiące o potrzebie uszczegółowienia niektórych zapisów, w celu lepszego uzasadnienia kierunków działań zawartych w części projekcyjnej oraz bardziej konsekwentnego stosowania wymiarów terytorialnego i porównawczego.

Ponadto, zgłoszone uwagi dotyczyły w szczególności: zbyt pobieżnego potraktowania analizy stanu obecnego (w tym np. w odniesieniu do stanu szkolnictwa zawodowego, znaczenia lasów oraz sektora leśnego i drzewnego, gazu z łupków i elektrowni atomowej) oraz niedostatecznego pokreślenia znaczenia nadmorskiego położenia, morskich walorów regionu, a co za tym idzie, potrzeby podniesienia rangi gospodarki morskiej.

Zwracano również uwagę na konieczność podkreślenia specyfiki subregionów oraz uzupełnienia tej części dokumentu o najważniejsze przyczyny różnicowań przestrzennych w regionie (tj. np. zły stan infrastruktury transportowej, nieefektywna administracja terenami Skarbu Państwa, brak systemowych rozwiązań w zakresie polityki gruntowej).

W zakresie gospodarki komentarze odnosiły się przede wszystkim do: konieczności weryfikacji negatywnej oceny atrakcyjności inwestycyjnej regionu (uwzględnienie inwestycji w systemie transportowym, budownictwie, handlu, sporcie i rekreacji), niezasadności wniosku o niskiej specjalizacji gospodarki (ze względu na występowanie pewnych specjalizacji np. sektor gospodarki morskiej, przemysł turystyczny, przetwórstwo bursztynu), konieczności doprecyzowania zapisu dotyczącego względnie dużej liczby MŚP w województwie i ich rozmieszczenie terytorialne.

Osobną grupę uwag stanowiły wnioski odnoszące się do kwestii społecznych, w tym w szczególności do: potrzeby szerszego uwzględnienia sytuacji społecznej obywateli, wprowadzenia jako bariery rozwojowej utrzymującego się dystansu i dysproporcji w poziomie

życia mieszkańców regionu w stosunku do krajów sąsiednich, konieczności uwzględnienia przy definiowaniu barier rozwojowych ich rozróżnienia ze względu na płeć np. w odniesieniu do aktywizacji zawodowej, potrzeby zwrócenia większej uwagi na sytuację osób niepełnosprawnych i znaczne rozproszenie instytucjonalne systemu wsparcia dla tych osób.

W zakresie transportu sugerowano m.in. przemyślenie stwierdzenia o niskiej dostępności transportowej regionu (ze względu na poprawę w tym zakresie, np. autostrada A1), konieczność weryfikacji zapisu dotyczącego słabo rozwiniętego systemu transportu zbiorowego (ze względu na zróżnicowania w tym zakresie, tj. lepszą sytuację na Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta) oraz potrzebę większego zwrócenia uwagi na transport wodny śródlądowy.

PROGNOZY DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Komentarze zgłoszone do zagadnień ujętych w tej części projektu SRWP 2020 koncentrowały się głównie na braku prognoz dotyczących rybołówstwa, gospodarki morskiej, handlu morskiego i turystyki. Zwracano również uwagę na potrzebę uwzględnienia problemu niepełnosprawności, m.in. ze względu na postępujące zjawisko starzenia się społeczeństwa.

Wiele spostrzeżeń odnosiło się także do znajdującego się w konsultowanym dokumencie opisu branż kluczowych. Wskazywano głównie na konieczność wyraźnego rozróżnienia pomiędzy branżami kluczowymi a przyszłościowymi (potencjalnie kluczowymi) oraz potrzebę weryfikacji zapisów dotyczących kluczowych branż regionu. Sugerowano przede wszystkim: przemyślenie zaliczenia do nich ICT, branży farmaceutycznej, kosmetycznej i biotechnologii, uwzględnienie gałęzi przemysłowych związanych z gospodarką morską, turystyki (ze względu na potencjał endogeniczny regionu) i żeglugi śródlądowej (ze względu na najlepsze w kraju warunki nawigacyjne w Delcie Wisły) oraz doprecyzowanie lub usunięcie zapisu dotyczącego motoryzacji (ze względu na brak zaplecza i tradycji tej branży w województwie pomorskim).

Ponadto pojawiły się również postulaty dodania, w odniesieniu do transportu, zapisu dotyczącego żeglugi śródlądowej, w tym połączenia regionu z transeuropejską siecią transportu wodnego.

ANALIZA SWOT DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

W odniesieniu do analizy SWOT rekomendowano przede wszystkim weryfikację pewnych nieścisłości dotyczących niektórych jej elementów, nieposiadających wystarczającego oparcia we *Wnioskach z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej*.

Ponadto sugerowano uzupełnienie *Mocnych Stron* m.in. o: lokalizację geograficzną województwa, unikatowe walory przyrodnicze związane z nadmorskim położeniem, duży potencjał wodny, atrakcyjność regionu dla uprawiania turystyki aktywnej, bogate zasoby leśne, atrakcyjność inwestycyjną województwa czy dużą liczbę różnorodnych instytucji kultury. Proponowano także usunięcie zapisu dotyczącego wysokiego poziomu kapitału społecznego, ze względu na jego sprzeczność z wcześniej przedstawionymi informacjami. Pojawiały się również głosy mówiące, iż zasadne byłoby wskazanie, które dokładanie warunki naturalne na rzecz rozwoju energetyki odnawialnej są mocną stroną regionu.

W zakresie *Słabych Stron* zaproponowano uzupełnienie istniejących zapisów m.in. o: zróżnicowania przestrzenne w zakresie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, brak integracji systemu transportowego, słabo rozwiniętą morską infrastrukturę turystyczną oraz niską dostępność komunikacyjną obszarów nadmorskich, funkcjonowanie systemu zarządzania

ochroną przyrody i wykorzystania zasobów naturalnych, słabą dostępność do oferty kulturalnej w małych miejscowościach oraz niedostateczną integrację systemu informacji kulturalnej i turystycznej, brak spójnego systemu wspierania osób niepełnosprawnych, zjawisko dyskryminacji, a także występowanie obszarów przemysłowych wymagających rewitalizacji. Zwrócono również uwagę na potrzebę uszczegółowienia zapisu dotyczącego niskiej dostępności transportowej regionu, o szczególnie trudną sytuację w zachodniej części województwa.

Postulowano także dopisanie nowych *Szans* takich, jak m.in. decentralizacja zarządzania rozwojem kraju, położenie na skrzyżowaniu priorytetowych korytarzy transportowych, połączenie komunikacyjno-transportowe przez Wisłę, zasoby Bałtyku, wzrost atrakcyjności turystycznej w wyniku rozwoju małych portów, przystani morskich oraz sieci marin, zmiana sposobu spędzania czasu wolnego na bardziej aktywny, umocnienie pozycji Polski w UE.

Sugerowano również powiększenie katalogu *Zagrożeń* m.in. o: zwiększające się dysproporcje społeczne, emigrację zarobkową poza obszar województwa, niską dostępność transportową, ryzyko pozostania regionu poza mechanizmami wsparcia UE po 2014 roku, dalszą degradację obszarów cennych przyrodniczo (szczególnie strefy brzegowej morza i jego zasobów).

WYZWANIA STRATEGICZNE DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

W odniesieniu do tej części dokumentu pojawiły się postulaty dopisania nowych wyzwań, w tym dotyczących m.in. zmniejszenia zróżnicowania regionu, wykreowania centrów rozwoju lokalnego w oparciu o miasta centralne powiatów ziemskich, rozwiązania problemu bezpieczeństwa energetycznego oraz wykorzystania potencjału zasobów i warunków rozwoju energetyki, podnoszenia świadomości społecznej dotyczącej budowy elektrowni jądrowej oraz poszukiwania i wydobycia węglowodorów, odbudowy przemysłu stoczniowego, efektywnego wykorzystania potencjału naukowego oraz poprawy współpracy sektora naukowo-badawczego z gospodarką, koncentracji na tworzeniu „specjalizacji inteligentnych”, podnoszenia efektywności regionu poprzez wykorzystanie technologii ICT, kreowania unikatowości oferty turystycznej regionu poprzez lepsze wykorzystanie nadmorskiego położenia, spójnego systemu wspierania osób niepełnosprawnych, zintegrowanego programu na rzecz bezpieczeństwa powodziowego, poprawy dostępności drogami wodnymi.

Zwracano również uwagę na potrzebę uwzględnienia, w odniesieniu do transportu, poprawy dostępności lotniczej i morskiej, niskiej dostępności transportowej obszarów nadmorskich, a także wspierania rozwoju korytarza transportowego Bałtyk-Adriatyk.

Podkreślano także konieczność większego zaakcentowania wymiaru morskiego i kultury w tej części projektu SRWP 2020 oraz opierania celów polityki rozwoju Samorządu Województwa o jego ustawowe kompetencje i wykonalność w okresie do 2020 r. Pojawiła się także sugestia podjęcia bardziej konkretnych wyzwań (opisanych liczbowo).

2.2 SCENARIUSZE I WIZJA ROZWOJU

SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

W odniesieniu do niniejszej części dokumentu zwrócono przede wszystkim uwagę na konieczność doprecyzowania zapisów dotyczących uporządkowania scenariuszy z punktu widzenia dostępności transportowej regionu oraz poziomu i ukierunkowania środków rozwojowych, a nawet weryfikacji tych uwarunkowań, potrzebę większego powiązania *Scenariuszy*

z pozostałymi elementami dokumentu oraz wskazania najbardziej pożądanego scenariusza, który powinien determinować wybór celów strategicznych i operacyjnych.

Poruszany był również wątek pominięcia w scenariuszach kwestii takich, jak np. trudna sytuacja kobiet na rynku pracy, zjawisko dyskryminacji, sytuacja osób starszych, pogarszający się stan środowiska naturalnego, polityki *Life Long Learning*, budowa kapitału społecznego, organizacje pozarządowe, opieka zdrowotna czy problemy dotyczące miast.

Ponadto podkreślano konieczność położenia większego nacisku w scenariuszu *Wiatr w Żagle* na branże kluczowe dla rozwoju subregionu ślupskiego, tj. turystykę i usługi uzdrowiskowe, wydobywanie i przerób węglowodorów, oraz wykorzystanie technologii ICT w wielu dziedzinach życia.

WIZJA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ROKU 2020

Komentarze do *Wizji* koncentrowały się głównie na konieczności zastosowania jednolitego poziomu szczegółowości w poszczególnych obszarach tematycznych (odwołania do Celów operacyjnych i Kierunków działań) oraz odniesienia się do wszystkich wyzwań strategicznych.

Wskazywano także na konieczność większego zaakcentowania m.in. zrównoważonego charakteru wzrostu regionu oraz kwestii środowiskowych, nadmorskiego położenia województwa, potrzeby wyrównywania coraz większych dysproporcji społeczno-gospodarczych, tj. położenia większego nacisku na spójność terytorialną województwa, aktywnego uczestnictwa mieszkańców w kulturze oraz zachowania ład przestrzennego, sytuacji miast.

Ponadto sugerowano, iż *Wizja* powinna uwzględniać dalsze możliwości rozwoju regionu poza określonymi ramami czasowymi.

2.3 MISJA I CELE

MISJA INSTYTUCJI REALIZUJĄCYCH STRATEGIĘ

W odniesieniu do *Misji* zwrócono przede wszystkim uwagę na konieczność zdefiniowania zasady zrównoważonego rozwoju zgodnie z definicją obowiązującą w ustawie Prawo ochrony środowiska, Konstytucją RP, dokumentami ONZ oraz potrzebę rozszerzenia definicji tej zasady o zapis dotyczący konieczności uwzględniania celów i wymogów ochrony środowiska w innych dziedzinach rozwojowych, identyfikacji i oceny potencjalnych skutków środowiskowych oraz konsultacji tych skutków z zainteresowanymi stronami i osobami, jak również stosowania środków i rozwiązań eliminujących lub ograniczających zagrożenia środowiskowe.

Uczestnicy konsultacji wskazywali także potrzebę uzupełnienia *Misji* o zasadę: pomocniczości, partycypacji, wielopoziomowego sprawowania rządów, integracji przez Samorząd Województwa programów rozwojowych realizowanych na terenie regionu, równouprawnienia, budżetu wrażliwego na płeć (*gender budget*).

Ponadto, zaznaczono, iż warto byłoby w zasadach tematycznego i terytorialnego ukierunkowania interwencji określić sposób i częstotliwość delimitacji OSI.

Zauważono również, że w *Misji* należy uwzględnić fakt, iż problemy przekształcania struktur przestrzennych i równoważenia ich rozwoju powinny koncentrować się na poprawie terytorialnej integralności Pomorza.

CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

W odniesieniu do celów pojawiły się postulaty dotyczące przede wszystkim zbyt ogólnego sformułowania celów nieodpowiadającego założeniu Strategii „wyborów i zobowiązań” oraz konieczności przypisania zakresu tematycznego poszczególnych Celów operacyjnych bezpośrednio do odpowiednich elementów części diagnostycznej (SWOT, przesłanki).

Wskazywano, iż Cele operacyjne powinny integrować i konsolidować potencjał Pomorza m.in. wokół: optymalnego zagospodarowania terenów nadmorskich, gospodarki morskiej, wykorzystania rosnącej atrakcyjności portów morskich i lotniczych, poprawy dostępności komunikacyjnej, silniejszego powiązania systemu edukacji z rynkiem pracy, a także podkreślano znaczenie uczestnictwa w kulturze i ochrony dziedzictwa kulturowego, wiedzy i innowacji, turystyki aktywnej połączonej ze świadczeniem usług zdrowotnych, transportu wodnego i rozwoju dróg śródlądowych, problemów o charakterze przestrzennym czy rolnictwa.

Część komentarzy związana była również z sugestią, aby koncentrować się w SRWP2020 na działaniach, które należą do kompetencji Samorządu Województwa, traktowania działań administracji centralnej jako wsparcia uzupełniającego oraz wyraźniejszego wykazania hierarchii priorytetów.

W odniesieniu do struktury Celów projektu SRWP2020 zaproponowano m.in. wyodrębnienie nowych Celów strategicznych (dotyczących: zielonej gospodarki i zielonych rynków pracy, kształcenia ustawicznego innowacyjnych postaw, kompetencji społecznych i IT), połączenie w ramach jednego Celu wszystkich działań związanych bezpośrednio z rynkiem pracy oraz integracją społeczną, modyfikację Celu związanego z aktywnością społeczną mieszkańców (uwypuklenie działań w obszarze kultury) oraz wyodrębnienie nowych Celów operacyjnych (w tym poświęconych m.in. edukacji, ochronie zdrowia, racjonalizacji i optymalizacji struktury osadniczej, rozwoju Aglomeracji Trójmiasta jako centrum handlu międzynarodowego, powołaniu i rozwinięciu Pomorskiego Banku Rozwoju dla skutecznego wspierania rozwoju gospodarki, czy rewitalizacji rolnictwa, akwakulturze, rybactwu śródlądowemu, przetwórstwu rolnemu i rybnemu).

W odniesieniu do *Wskaźników* zwracano uwagę na potrzebę: dokonania modyfikacji dotyczących założeń konstrukcji wskaźników (ze względu na fakt, iż większość ma charakter kontekstowy, przez co ocena realizacji Celów SRWP 2020 może być utrudniona), ambitniejszego i bardziej precyzyjnego definiowania wskaźników (w tym określenia wartości docelowych w 2020 r.) oraz zaproponowania wskaźników finansowych (pozwalających na monitorowanie kierowania środków na obszary uznane za priorytetowe) i wprowadzenia wskaźników zobowiązań (w celu weryfikacji osiągnięcia wybranych efektów rzeczowych).

Uwagi do *Obszarów Strategicznej Interwencji* dotyczyły głównie potrzeby wstępnego zaproponowania wskaźników oraz określenia zasad dokonywania ostatecznych delimitacji, sugestii traktowania kryterium wyznaczania OSI jako preferencji, a nie wyłączności, oraz wątpliwości wobec zasięgu przestrzennego OSI, opisanego ogólnymi sformułowaniami.

Zaproponowano także połączenie *Oczekowań wobec Rządu* i *Kluczowych warunków sukcesu* i zwiększenie precyzji zapisów, ze względu na niejednoznaczny podział oraz zbyt ogólne sformułowania niektórych *Oczekowań* utrudniające weryfikację zrealizowania danego postulatu.

Cel strategiczny 1. OTWARTA GOSPODARKA

W odniesieniu do *Celu strategicznego 1* (CS 1) zaproponowano uwzględnienie w *Przesłankach* m.in. kwestii zrównoważonego rozwoju i nowych technologii.

Rekomendowano również dodanie *Pożądaných kierunków zmian* dotyczących m.in. wzrostu: potencjału i zaangażowania w tworzeniu nowych technologii oraz ich wykorzystania, aktywności uczelni, instytutów badawczych i przedsiębiorstw w międzynarodowych programach badawczych, rangi uczelni, liczby studentów spoza wielkich miast, z innych województw i zagranicy, aktywności przedsiębiorstw w bałtyckich, europejskich i globalnych sieciach współpracy, aktywności eksportowej i poziomu inwestycji w przedsiębiorstwach, aktywności inwestorów zewnętrznych, zatrudnienia w kluczowych sektorach gospodarki i na obszarach problemowych.

Uczestnicy konsultacji zgłaszali również postulaty wyodrębnienia w ramach CS 1 Celów operacyjnych poświęconych m.in. efektywności energetycznej, nowym technologiom, rozwojowi otoczenia biznesu, poprawie dostępności komunikacyjnej, wzmocnieniu wiodących sektorów gospodarki, unikatowej ofercie turystycznej i osadniczej.

Ponadto, proponowano włączenie Celu operacyjnego 1.3 (CO 1.3) jako dodatkowych Kierunków działania (o charakterze narzędziowym) oraz Kierunku działania 2.3.5 (dotyczącego sieciowej współpracy instytucji publicznych) do CO 1.1, lub nawet zrezygnowanie z CO 1.3 ze względu na zbyt dużą szczegółowość.

Sugerowano także ponowne przemyślenie podejścia do branż kluczowych (ponieważ wsparcie ukierunkowane zostało przede wszystkim na branże innowacyjne – CO 1.1 oraz produkty turystyczne i kulturalne – CO 1.4, których podniesienie do rangi celu operacyjnego budzi pewne zastrzeżenia) oraz rozważenie większego podkreślenia sekcji gospodarki opierających się na naturalnych przewagach regionu.

Pojawiły się również komentarze dotyczące potrzeby silniejszego zaakcentowania wsparcia dla uczelni wykraczającego poza działalność *stricte* dydaktyczną, co pozwoli nie tylko na podniesienie potencjału uczelni, ale będzie miało także pozytywne przełożenie na użyteczność oferty szkół wyższych dla środowisk biznesowych.

W odniesieniu do *Celu operacyjnego 1.1. Efektywne sieci współpracy gospodarczej* proponowano głównie:

- dodanie nowych *Kierunków działania* poświęconych m.in. rozwijaniu powiązań gospodarczych w obszarach koncentracji działalności gospodarczej; wykorzystaniu potencjału i wsparciu rozwoju jednostek B+R i przedsiębiorstw zaangażowanych w rozwój nowych technologii; współpracy przedsiębiorstw i nauki ukierunkowanej na eksport usług; upowszechnieniu innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach; wsparciu współpracy przedsiębiorstw;
- uszczegółowienie *Oczekiwanych efektów* poprzez wskazanie na usprawnienie rynków finansowych oraz doprecyzowanie typów innowacji, które mają być docelowo wspierane, a także dodanie nowych *Oczekiwanych efektów* dotyczących m.in. zwiększenia liczby przedsiębiorstw innowacyjnych oraz oparcia ich rozwoju na nowoczesnym zarządzaniu z uwzględnieniem ekoinnowacji; zmiany postaw i świadomości wobec postrzegania ekoinnowacyjności; wzmocnienia oferty produkcyjnej regionu; włączenia województwa w międzynarodową sieć współpracy klastrowej; uruchomienia finansowania

przedsiębiorczości absolwentów; promowania wspólnych inwestycji proekologicznych; zwiększenia ilości miejsc pracy;

- dodanie nowych *Wskaźników* określających: wysokość wynagrodzenia w stosunku do przepracowanej godziny; odsetek przedsiębiorstw zakładanych przez absolwentów; wzrost liczby absolwentów kursów i szkoleń, zwiększających dostęp do rynku pracy;
- dodanie nowych *Oczekowań wobec Rządu* w tym m.in. eliminacja rozwiązań legislacyjnych obniżających konkurencyjność podmiotów krajowych i regionalnych; regionalny system zachęt podatkowych dla przedsiębiorców wdrażających rozwiązania innowacyjne; regionalny system zachęt dla sektora nauki skłaniający do współpracy z biznesem;
- wskazanie na *Kluczowe warunki sukcesu*, tj. realizację CO 1.2 oraz wsparcie (ze szczebla centralnego) potencjału badawczego regionu, szczególnie w branżach priorytetowych, a ponadto: wzrost kapitału społecznego; dostępność kapitału ryzyka; przyjęcie przez Rząd bezpośredniej odpowiedzialności za rozwój nowych technologii; wprowadzenie na uczelnie zagadnień innowacyjności i przedsiębiorczości.

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe** wskazano głównie na potrzebę:

- zwrócenia większej uwagi na poprawę atrakcyjności i konkurencyjności regionu pod względem oferty akademickiej;
- dostosowania infrastruktury edukacyjnej i oferty kształcenia do potrzeb rynkowych i zmian demograficznych;
- zwiększenia dostępu do edukacji na poziomie wyższym oraz przewidywania systemów wsparcia dla zdolnych studentów;
- rozszerzenia zakresu Celu o wsparcie akademickiego potencjału uczelni (w szczególności poprzez przyciąganie do regionu naukowców);
- dodania nowych *Kierunków działania* odnoszących się m.in. do rozwijania sieci współpracy międzyuczelnianej (w tym o charakterze badawczym); wsparcia dla udziału uczelni w międzynarodowych programach badawczych i dydaktycznych; współpracy uczelni ze szkołami średnimi, pracodawcami i przedsiębiorstwami; wsparcia studentów w rozwijaniu przedsiębiorczości; rozwoju przedsiębiorczości akademickiej; programów edukacyjnych nastawionych na wspomaganie eksportu usług i współpracę międzynarodową oraz tworzenie nowych miejsc pracy; pozyskiwania nowych kadr, w tym z zagranicy; wspierania projakościowych systemów zarządzania; promocji uczelni; aktywizacji uczelni w budowaniu systemu kształcenia przez całe życie;
- zastąpienia w *Obszarach Strategicznej Interwencji w Kierunku działania 1.1.1* sformułowania „Ośrodek o randze regionalnej” zapisem „*Słupski Ośrodek Akademicki*”;
- dodania nowych *Oczekiwanych efektów* dotyczących m.in. stworzenia: mechanizmu finansowania i rozwoju przedsiębiorczości akademickiej zapewniającej wzrost implementacji wiedzy do gospodarki; programów wsparcia edukacji na poziomie średnim i wyższym;
- dodania nowego *Wskaźnika*: odsetek absolwentów tworzących przedsiębiorstwa;
- dodania nowych *Oczekowań wobec Rządu* dotyczących m.in. zachęt i ulg dla firm inwestujących w szkolnictwo; poszerzenia oferty kształcenia; systemów zapewnienia jakości kształcenia;

promocji uczelni i ich umiędzynarodowienia; stworzenia warunków do komunikacji biznesu z nauką w celu tworzenia kierunków zamawianych;

- dodania nowych *Kluczowych warunków sukcesu* takich, jak np.: większa elastyczność i gotowość uczelni do zmian kierunków kształcenia; zapewnienie środków na przedsiębiorczość akademicką; wzrost wysokiej jakości badań naukowych o zasięgu międzynarodowym; dalsza decentralizacja kraju (wzmocnienie kompetencji władz regionalnych w zakresie instrumentów współtworzenia oferty zaplecza naukowego dla wysokiej jakości badań).

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 1.3. Skuteczny system obsługi inwestorów** proponowano przede wszystkim:

- włączenie CO 1.3 do CO 1.1 – jako pakietu zadań o charakterze narzędziowym;
- bardziej kategoryczne wskazanie na branże, w których preferowani powinni być inwestorzy zewnętrzni;
- dodanie nowych *Kierunków działania*, w tym uwzględniających m.in: wspieranie rozwoju potencjału gospodarki żywnościowej; zwiększenie transparentności realizowanych projektów; rozwój systemu zachęt dla inwestorów z uwzględnieniem dywersyfikacji inwestycji; rozwój regionalnego systemu marketingu i promocji gospodarczej;
- skoncentrowanie się na rozwoju subregionów innych niż Metropolitalny;
- wpisanie w OSI dla *Kierunków działania 1.3.1, 1.3. 2 i 1.3.3* obszaru całego województwa;
- dodanie zapisów ukierunkowujących na tworzenie „zielonych miejsc pracy”, np. poprzez dodanie *Oczekiwanego efektu* lub *Kluczowego warunku sukcesu* w postaci rosnącego zainteresowania tworzeniem zielonych miejsc pracy;
- dodanie nowych *Oczekiwanych efektów* dotyczących m.in. wsparcia projektów inwestycyjnych, zmierzających do tworzenia centrów badań i rozwoju nowych technologii jako wspólnych centrów innowacji przedsiębiorców; zwiększenia poziomu bezpieczeństwa inwestycyjnego; wzmocnienia zdolności regionu do przyciągania dużych inwestycji; wzrostu poziomu inwestycji w sektorze przedsiębiorstw; stworzenia nowych, trwałych i wysokiej jakości miejsc pracy; wzmocnienia promocji klastrów (szczególnie tych o potencjale międzynarodowym).

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 1.4. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna** proponowano:

- obniżenie rangi sektora turystycznego z poziomu Celu do (maksymalnie) Kierunku działania;
- zmianę opisu Celu tak, aby jednoznacznie było wiadomo, że nie będzie on realizowany ze szkodą dla walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych regionu (na skutek wzrostu natężenia ruchu turystycznego) np. poprzez uwzględnienie kwestii zrównoważonego rozwoju w *Kierunku działania 1.4.1* czy też dodanie nowego *Kierunku działania* poświęconego rozwojowi ekologicznych form turystyki na obszarach cennych przyrodniczo;
- dodanie nowych *Kierunków działania* obejmujących m.in. działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego; rewitalizację oraz rozwój małych portów rybackich (dostosowanie do warunków sprzyjających turystyce morskiej); rozwój unikatowej oferty turystycznej (w tym np. turystyka medyczna i rehabilitacyjna, sieć ścieżek rowerowych); promocja lokalnych artystów oraz wydarzeń kulturalnych lub rozwój lokalnych środowisk twórczych poprzez wzmocnianie ich wizerunku na arenie krajowej i międzynarodowej;

- silniejsze uwypuklenie ekonomicznej roli sektora turystycznego (na poziomie delimitacji OSI oraz na poziomie *Wskaźników*);
- uszczegółowienie zapisów w *Obszarach Strategicznej Interwencji w Kierunku działania 1.4.1*, w odniesieniu do istniejących i nowych produktów turystycznych i kulturalnych;
- dodanie nowych *Oczekiwanych efektów* takich jak np. minimalizacja presji turystyki na środowisko i wzrost ilości produktów turystycznych przyjaznych środowisku; uzyskanie certyfikatów Europejskich Szlaków Kulturowych; europejskie standardy kąpielisk morskich, marin, żeglugi przybrzeżnej; rozwój przemysłów kreatywnych i klastrów kulturowych; stworzenie całorocznej oferty turystycznej w zakresie usług medycznych i rehabilitacyjnych;
- dodanie nowych *Wskaźników* określających np.: liczbę zorganizowanych imprez o znaczeniu ponadregionalnym, krajowym i międzynarodowym; liczbę turystów korzystających z usług uzdrowiskowych; liczbę jachtów i innych jednostek wpływających do portów;
- dodanie nowych *Oczekiwania wobec Rządu* odnoszących się m.in. do: udziału budżetu państwa w utrzymywaniu najważniejszych instytucji kultury i ratowaniu najcenniejszych zabytków regionu; zastosowania rozwiązań legislacyjnych dla uwolnienia istniejącego zainwestowania turystycznego na gruntach Skarbu Państwa; poprawy dostępności do małych portów morskich regionu; nowelizacji prawa wodnego oraz programu Natura 2000; doprowadzenia MDW E70 do klasy drogi wodnej zgodnie z konwencją AGN;
- wskazanie na bliski związek utrzymania i rozwoju atrakcyjnej oferty turystycznej regionu z sukcesem CO 3.3 *Czyste środowisko i bioróżnorodność* oraz takimi *Kluczowymi warunkami sukcesu* jak np.: wsparcie działań służących poprawie turystyki morskiej, jako cechy wyróżniającej region na tle kraju; utrzymanie funkcji rybackich; udrożnienie dla żeglugi śródlądowej MDW E70.

Cel Strategiczny 2. AKTYWNI MIESZKAŃCY

W ramach *Celu strategicznego 2* zaproponowano dodanie nowych Celów operacyjnych, jak np. wysoka świadomość społeczna; korzystanie z form turystyki aktywnej; rozwój społeczeństwa obywatelskiego i poprawa jakości życia czy sprawna, skuteczna i przejrzysta administracja. Postulowano ponadto uporządkowanie struktury Celu m.in. poprzez połączenie części kierunków zmian, których zakresy pokrywają się (dotyczy to przede wszystkim aktywności zawodowej).

Sugerowano również połączenie w ramach jednego celu wątków edukacyjnych, którego zadaniem byłoby zagwarantowanie spójnego podejścia do poszczególnych szczebli systemu kształcenia. Analogicznie do interwencji w obszarze edukacji wskazywano na potrzebę wyodrębnienia celu operacyjnego związanego z ochroną zdrowia.

Zdaniem uczestników konsultacji, większy nacisk należy położyć na wzmocnienie kompetencji kulturalnych i ich wpływ na umiejętność zdobywania wiedzy, współpracę i tworzenie innowacyjnych rozwiązań. Zwracano także uwagę na problemy rodzin oraz osób starszych i niepełnosprawnych.

Ponadto, oczekiwano mocniejszego włączenia w procesy decyzyjne organizacji pozarządowych oraz uwzględnienia potrzeb Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta (OMT).

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 2.1. Wysoka aktywność zawodowa** proponowano głównie:

- powiązanie realizacji Celu z poprawą dostępności transportem zbiorowym jako elementu warunkującego wzrost aktywności zawodowej na obszarach peryferyjnych województwa;
- połączenie w tym Celu wszystkich działań związanych z rynkiem pracy oraz integracją społeczną w wymiarze ekonomicznym;
- zmiany w *Kierunku działania* dotyczącym tworzenia mikro i małych firm poprzez położenie nacisku na tworzenie miejsc pracy, w tym zielonych miejsc pracy;
- wzmocnienie rangi przypisanej podmiotom ekonomii społecznej poprzez ich uwzględnienie w *Kierunkach działania*, dotyczących przedsiębiorczości oraz bierności zawodowej;
- silniejsze wsparcie osób młodych, starszych, w tym położenie nacisku na aktywizację osób 50+;
- wskazanie konkretnych narzędzi aktywizacji osób niepełnosprawnych;
- wzmocnienie zapisów dotyczących kształcenia zawodowego, w szczególności w zawodach deficytowych (rzemiosło/przemysł);
- modyfikację *Oczekiwanych efektów* realizacji celu m.in. dążenie do zmniejszenia dysproporcji w poziomie aktywności zawodowej pomiędzy OMT a resztą województwa;
- zmiany delimitacji *OSI*, przede wszystkim dotyczące potrzeby prowadzenia działań aktywizujących w całym regionie, a nie tylko na obszarach o niskiej aktywności zawodowej;
- uzupełnienie katalogu *Wskaźników* o wskaźniki mierzące m.in. aktywność osób niepełnosprawnych, skuteczność działania podmiotów ekonomii społecznej.

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 2.2. Wysoka aktywność społeczna** sugerowano przede wszystkim:

- wzmocnienie znaczenia i wsparcie finansowe sektora organizacji pozarządowych oraz ich włączenia w identyfikację problemów i w decyzje o alokacji środków na przekazywane zadania publiczne, w tym także w obszarze szeroko rozumianej ochrony środowiska;
- zapewnienie udziału obywateli i organizacji pozarządowych przy tworzeniu lokalnego prawa, diagnozowaniu problemów i wskazywaniu sposobów ich rozwiązywania;
- uwzględnienie morskiego charakteru regionu w tożsamości regionalnej i świadomości obywatelskiej;
- zwiększenie nacisku na integrację społeczną, szczególnie osób niepełnosprawnych i starszych;
- położenie akcentu przy rewitalizacji na jej społeczny charakter;
- uzupełnienie o dodatkowe *Kierunki działania*: edukacja społeczna i kulturalna we wszystkich kategoriach wiekowych; minimalizacja negatywnych skutków ekskluzji społecznej, w tym w osób starszych i niepełnosprawnych; realizacja działań na rzecz podnoszenia jakości funkcjonowania rodziny; działania na rzecz zwiększenia aktywnego uczestnictwa w kulturze; budowanie systemu współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju kapitału społecznego oraz wzmocnienie kapitału społecznego poprzez wspieranie różnorodnych form aktywności obywatelskiej;

- potrzebę promowania wolontariatu;
- dodanie w *Oczekiwanych efektach* podniesienia kompetencji w zakresie kreacji i odbioru kultury oraz wzrostu aktywności środowisk twórczych, w tym tworzenia oferty dla osób starszych;
- uzupełnienie *Wskaźników* m.in. o frekwencję w wyborach samorządowych, liczbę zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe, liczbę/powierzchnię zrewitalizowanych obszarów;
- bardziej precyzyjne sformułowanie zasad określania poziomu wykluczenia społecznego;
- dodanie w *Oczekiwaniach wobec Rządu* stworzenia ram prawnych dla działań rewitalizacyjnych i ich wsparcia finansowego;
- dodanie w *Kluczowych warunkach sukcesu*: wprowadzenie idei miasta zwarteo i polityki zrównoważonego rozwoju jako trwałego elementu polityki miejskiej państwa i regionu.

W odniesieniu do ***Celu operacyjnego 2.3. Wyrównany dostęp do usług publicznych*** zwrócono głównie uwagę na:

- potrzebę opracowania jednolitego systemu doskonalenia jakości pracy szkół i placówek oświatowych na każdym etapie edukacyjnym;
- konieczność dostosowania infrastruktury edukacyjnej do potrzeb rynkowych i zmian demograficznych;
- położenie nacisku na akcenty związane z edukacją kulturalną oraz kompetencjami ułatwiającymi podjęcie pracy;
- rozwijanie świadomości ekologicznej;
- uzupełnienie zapisów m.in. o rejestr standardów usług publicznych, wdrożenie systemu jakości i monitorowania usług medycznych, kwestie geriatrycznej opieki medycznej i usług opiekuńczych dla osób starszych, czy rozszerzenie profilaktyki o działania w zakresie promocji zdrowia;
- dodanie dodatkowego *Kierunku działania* wiążącego rozwój turystyki ze świadczeniem specjalistycznych, wysokiej jakości usług medycznych i profilaktyki medycznej;
- zapewnienie dostępu do usług wspierających prawidłowe funkcjonowanie rodziny;
- potrzebę zrównania możliwości dostępu do usług medycznych w regionie;
- konieczność zdiagnozowania przyczyn wysokiej zachorowalności na choroby nowotworowe w województwie;
- ograniczenie interwencji w obszarze ICT do wsparcia rozwoju kompetencji cyfrowych;
- zwiększenie dostępu do hot-spotów w regionie;
- podniesienie bezpieczeństwa wewnętrznego (policja, straż pożarna, pogotowie);
- przeniesienie działań związanych z jakością funkcjonowania instytucji publicznych do CS 1;
- zmiany dotyczące *Wskaźników*, które obejmowały m.in. rozwój turystyki medycznej, poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego, wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych.

Cel strategiczny 3. SPÓJNA PRZESTRZEŃ

Ze względu na połączenie wątków infrastrukturalnych oraz środowiskowych w jednym Celu wskazywano na występowanie pomiędzy nimi wyraźnych relacji konfliktowych, w związku czym pojawiły się sugestie, aby region stał się w przyszłości liderem racjonalnego gospodarowania przestrzenią, która uwzględnia potrzeby węzłowego kształtowania sieci osadniczej.

Pewnych niespójności w Celu upatrywano w energetyce, która, wspólnie z zieloną gospodarką, posiada ewidentny gospodarczy charakter, co może skłaniać do przeniesienia wątków typowo biznesowych do CS 1. *Otwarta gospodarka.*

Sugerowano ponadto potrzebę umieszczenia korytarzy transportowych regionu w sieciach bazowych TEN-T, które zwiększają możliwości finansowe realizacji tych inwestycji.

Zwracano również uwagę, iż należy uzupełnić miary sukcesu celu m.in. poprzez uwzględnienie dobrego stanu wód, ograniczenie emisji oraz presji na środowisko.

Wskazywano także na potrzebę wzmocnienia komponentu *Oczekiwania wobec Rządu*, szczególnie w zakresie inwestycji w infrastrukturę techniczną oraz podkreślono kluczowe znaczenie koordynacji przedsięwzięć infrastrukturalnych (rozwój skojarzony). Jako przykład podano konieczność skoordynowania działań w ramach budowy „smart regionu” i współpracy w tym zakresie z operatorami energetycznymi, co może się odbywać za pośrednictwem „flagowych” programów.

Ponadto pojawiły się zastrzeżenia, że w Celu w niewielkim zakresie wskazano na wymiar transportowy, energetyczny, przeciwpowodziowy i turystyczny dróg wodnych.

W ramach tego CS 3 postulowano również utworzenie nowego Celu operacyjnego: *Efektywne i logiczne wykorzystanie przestrzeni.*

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 3.1. Sprawny system transportowy** proponowano:

- położenie nacisku na powiązanie Gdańska z resztą województwa;
- zapewnienie dostępności transportowej atrakcyjnych turystycznie obszarów nadmorskich oraz zachodniej części regionu;
- zapewnienie dobrych powiązań ośrodków regionalnych i subregionalnych z ich obszarami funkcjonalnymi;
- rozwój infrastruktury do przewozów intermodalnych oraz multimodalnych węzłów transportowych na bazie zaplecza portów morskich;
- uwzględnienie rozwoju sieci lotnisk oraz małych portów i przystani morskich;
- położenie nacisku na niskoemisyjny transport, w pierwszej kolejności dotyczący transportu publicznego i pojazdów publicznych;
- umożliwienie innym miastom, a nie tylko tym z Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta, rozwoju infrastruktury miejskiego transportu zbiorowego;
- podkreślenie znaczenia transportu zbiorowego dla poprawy aktywności zawodowej, szczególnie na obszarach peryferyjnych oraz stworzenie sprawnej komunikacji wewnątrz województwa;

- zmiany dotyczące *Wskaźników* m.in. dostępność do metropolii w godzinach porannego szczytu komunikacyjnego, uwzględnienie transportu morskiego i lotniczego w przewozach pasażerskich;
- ujęcie w *Oczekiwaniach wobec Rządu* dodatkowych dróg, które są istotne dla poszczególnych subregionów województwa;
- uwzględnienie transportu wodnego, szczególnie dróg wodnych E40 i E70, w tym w *Oczekiwaniach wobec Rządu* opracowania dokumentu strategicznego dotyczącego rozwoju śródlądowych dróg wodnych oraz ratyfikacji konwencji AGN;
- dokonanie hierarchizacji inwestycji w *Oczekiwaniach wobec Rządu* ze względu na wpisanie w większości znanych inwestycji;
- uzupełnienie *Kluczowych warunków sukcesu* o minimalizację presji na środowisko wynikającą z realizacji inwestycji transportowych.

W odniesieniu do ***Celu operacyjnego 3.2. Efektywne gospodarowanie energią*** zwrócono uwagę na:

- konieczność stworzenia tzw. mapy drogowej wdrażania inteligentnych systemów, w tym mocniejsze zaakcentowanie sieci inteligentnych (*smart grid*);
- potrzebę kreowania zachęt do inwestowania w branżach innowacyjnych;
- zwiększenie rangi ciepłownictwa i gazownictwa w SRWP 2020 oraz rozwoju infrastruktury wykorzystania gazu łupkowego;
- zawarcie w zapisach Celu konsekwencji, wynikających z wydobycia gazu łupkowego, szczególnie w aspekcie środowiskowym i infrastrukturalnym oraz konfliktów środowiskowych spowodowanych rozwojem energetyki, w tym tej opartej na OZE;
- uwzględnienie dokumentów, obligujących jednostki samorządu terytorialnego do działań w zakresie energetyki i efektywności energetycznej na poziomie regionalnym, krajowym i unijnym m.in. dyrektywy dotyczącej efektywności energetycznej budownictwa;
- położenie nacisku na budowę nowych mocy wytwórczych, uwzględnienie energetyki jądrowej oraz zobowiązania do wykorzystania kogeneracji;
- dodanie nowego *Kierunku działania* dotyczącego wsparcia realizacji modelu rynku energii;
- uwzględnienie potencjalnego znaczenia energii uzyskiwanej ze spalania odpadów komunalnych;
- rozszerzenie *OSI* dotyczącego obszarów emisji zanieczyszczeń z lokalnych i indywidualnych źródeł energii do wszystkich gmin (a nie wyłącznie miast), w których występują ich przekroczenia;
- dodanie *Oczekiwanego efektu* w postaci stworzenia dogodnych warunków na rzecz zrównoważonego wykorzystania zielonego potencjału hydroenergetycznego w województwie;
- uzupełnienie listy *Wskaźników* m.in. o zmniejszenie kosztów jednostkowych produkcji energii;
- ograniczenie *Oczekiwania wobec Rządu*.

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 3.3. Czyste środowisko i bioróżnorodność** proponowano głównie:

- rozszerzenie o działania przyczyniające się do poprawy jakości wód oraz racjonalnego wykorzystania ich zasobów;
- podjęcie kwestii udrożnienia rzek oraz budowy infrastruktury umożliwiającej pokonywanie przeszkód przez zwierzęta;
- rezygnację z podejmowania działań w zakresie bioróżnorodności jako zadania realizowanego przez instytucję rządową;
- zastosowanie terminu różnorodności biologicznej zamiast bioróżnorodności;
- rozważenie większej ilości działań odpowiadających na problemy środowiskowe, jak jakość powietrza czy wód;
- zawężenie interwencji do obszarów cennych przyrodniczo;
- położenie nacisku na zarządzanie konfliktami na styku środowiska i rozwoju infrastruktury technicznej;
- uszczegółowienie zapisów poszczególnych *Kierunków działania* i *Oczekiwanych efektów* w kierunku zachowania walorów przyrodniczych;
- dodanie *Kierunku działania* dotyczącego podnoszenia świadomości ekologicznej;
- wskazanie systemu i kierunku ochrony przyrody, krajobrazu oraz zachowania bioróżnorodności, a także zawarcie zapisów warunkujących trwałość istniejących kompleksów leśnych i powstrzymanie ich fragmentacji;
- zwrócenie uwagi na problem ograniczenia presji turystyki na obszary wrażliwe przyrodniczo i uwzględnienie w rozwoju turystyki odporności środowiska przyrodniczego;
- podkreślenie znaczenia działań informacyjnych oraz edukacji ekologicznej (w tym budowania jej ośrodków), których zadaniem byłaby zmiana świadomości i zachowań społecznych w odniesieniu do środowiska;
- podkreślenie znaczenia gospodarczego, szczególnie na obszarach słabiej rozwiniętych, walorów przyrodniczych i ich wykorzystania przy zachowaniu równowagi;
- zwrócenie uwagi na znaczenie gminnych planów zagospodarowania przestrzennego jako narzędzia racjonalnego wykorzystania zasobów przyrodniczych i krajobrazowych;
- podjęcie kwestii rekultywacji obszarów zdegradowanych środowiskowo oraz odpadów i ścieków przemysłowych;
- potrzebę ustanowienia i późniejszej realizacji planów ochrony wszystkich form ochrony przyrody, a także zapewnienia ich merytorycznej i funkcjonalnej spójności;
- uwzględnienie zalesień terenów marginalnych i nieprzydatnych rolniczo na obszarach o niskiej lesistości i zagrożonych klęskami żywiołowymi;
- zmianę *Wskaźnika* dotyczącego liczby ustanowionych planów ochrony form przyrody na powierzchnię obszarów chronionych objętych planami;
- uzupełnienie listy *Wskaźników* o wskaźniki odnoszące się do obszarów leśnych: lesistość, struktura powierzchni lasów;

- wskazanie w *Oczekiwaniach wobec Rządu* potrzeby uporządkowania systemu zarządzania ochroną przyrody w kierunku wskazania jednego podmiotu odpowiedzialnego za formy ochrony przyrody na danym terenie;
- uzupełnienie *Kluczowych warunkach sukcesu* o współpracę podmiotów sektora ochrony przyrody.

W odniesieniu do **Celu operacyjnego 3.4. Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa** sugerowano głównie:

- rozszerzenie Celu do efektywnej i kompleksowej gospodarki wodnej;
- potrzebę właściwego planowania zagospodarowania przestrzeni jako *Kierunek działania* ograniczający ryzyko powodzi;
- uwzględnienie małej retencji wody;
- odbudowę czynnej ochrony w zakresie likwidacji zagrożeń od powodzi zatorowych na Dolnej Wiśle;
- zwrócenie uwagi na możliwość realizacji celu, przy wykorzystaniu partnerstwa publiczno-prywatnego;
- modyfikację *Oczekiwanego efektu*, dotyczącego podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej, osiedleńczej i turystycznej obszarów narażonych na powódzie, w kierunku ograniczenia presji osadniczej i intensyfikacji zagospodarowania na terenach zagrożonych powodzią;
- zaliczenie do obszarów narażonych na powódzie także pozostałych obszarów regionu;
- dodanie *Wskaźnika* dotyczącego powierzchni terenów zagrożonych wystąpieniem powodzi;
- wskazanie tendencji malejącej *Wskaźnika* dotyczącego powierzchni lokalnych podtopień;
- uzupełnienie *Oczekiwania wobec Rządu* o: realizację *Programu ochrony brzegów morskich, wypracowanie założeń do ochrony brzegów morskich po roku 2023* i *Strategii Gospodarki Wodnej*, stworzenie systemowego rozwiązania problemu ubezpieczeń powodziowych.

2.4 SYSTEM REALIZACJI

ZAANGAŻOWANE PODMIOTY

W części tej proponowano uzupełnienie listy zaangażowanych podmiotów m.in. o: klastry, stowarzyszenia gospodarcze i zawodowe. Ponadto powinny być ustanowione wspólne cele partnerstwa z administracją rządową w województwie, państwowymi jednostkami organizacyjnymi (m.in. uczelnie, wojsko, kultura, służba zdrowia).

Ponadto zwrócono uwagę, iż formuła zintegrowanych porozumień terytorialnych powinna być realizowana we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Udział tych podmiotów dotyczy także planowanego do powołania regionalnego forum terytorialnego.

Uczestnicy konsultacji oczekiwali powołania przez Zarząd Województwa dla realizacji SRWP 2020 innych zespołów i komitetów o charakterze doradczo-opiniotwórczym lub badawczym, w skład których wchodzić będą partnerzy społeczni i gospodarczy oraz przedstawiciele nauki i kultury.

NARZĘDZIA REALIZACJI

W przypadku wskazanych narzędzi realizacji, pozytywnie oceniono możliwość wdrażania SRWP 2020 poprzez programy wojewódzkie, przy czym zwracano uwagę, iż należy podkreślić rolę Samorządu Województwa w procesie realizacji tego dokumentu. Przyszłe programy wojewódzkie powinny być tworzone w szerokiej współpracy z innymi podmiotami. Pewne zastrzeżenia budziły wskazane komórki UMWP odpowiadające za realizację poszczególnych programów.

Pojawily się wątpliwości dotyczące funkcjonowania programu wojewódzkiego w zakresie energetyki i środowiska, biorąc pod uwagę wymagany prawem *Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014*.

Wskazywano, że program wojewódzki w zakresie rozwoju gospodarczego posiada dość szeroki zakres, co może być ryzykowne, a także zaakcentowano problem braku powiązania z nim CO 3.1 i 3.2, które znalazły się w programach dziedzinowych. Sugerowano ponadto na potrzebę wspierania ekoprojektów, ekoinnowacyjności i zielonych miejsc pracy w tym programie oraz oczekiwano określenia sposobu identyfikacji branż kluczowych.

Pewne wątpliwości budziło wyodrębnienie programu wojewódzkiego w zakresie atrakcyjności turystycznej i kulturalnej, a także umiejscowienie kształcenia ustawicznego w programie wojewódzkim w zakresie aktywności zawodowej i społecznej, co jest problematyczne ze względu na jego znaczenie dla gospodarki (program w zakresie rozwoju gospodarczego).

Postulowano wskazanie pewnego instrumentarium przeprowadzenia operacjonalizacji, także w zakresie włączenia kapitału prywatnego, położenia większego nacisku na partnerstwo publiczno-prywatne oraz wskazania systemu zarządzania, w tym również zarządzania niepewnością.

Proponowano także stworzenie dedykowanego narzędzia finansowego dla terytorialnych obszarów problemowych, czy też rozważenie stworzenia niezależnych, samofinansujących się instytucji z pieniędzy publicznych np. Pomorski Bank Rozwoju.

Uczestnicy konsultacji oczekiwali doprecyzowania relacji pomiędzy poszczególnymi szczeblami samorządu terytorialnego oraz władzami regionalnymi i centralnymi, uszczegółowienia roli lidera i inspiratora. W każdym Celu operacyjnym Samorząd Województwa powinien występować jako inspirator. Sugerowano także ocenę funkcjonowania dotychczasowych struktur odpowiedzialnych za zintegrowany rozwój.

Ponadto wskazywano na potrzebę uzupełnienia listy podmiotów zaangażowanych w realizację poszczególnych Celach operacyjnych m.in. o podmioty ekonomii społecznej, szkoły zawodowe, urząd morski, parki narodowe, a także podkreślenia roli subregionów jako kluczowych partnerów Samorządu Województwa.

FINANSOWANIE

Zgłoszono postulaty w zakresie doprecyzowania opisu źródeł i mechanizmów finansowania Strategii. Sugerowano także, aby nie wpisywać konkretnej kwoty środków rozwojowych.

MONITOROWANIE I OCENA EFEKTÓW

W przypadku *Sytemu monitorowania i oceny* pojawiły się postulaty włączenia w jego struktury organizacji pozarządowych m.in. poprzez ich aktywny udział w procesie monitorowania i oceny oraz poprzez swoją reprezentację w ramach regionalnego forum terytorialnego.

Wskazywano także, że system ten wymaga: uszczegółowienia zasad jego funkcjonowania, jednoznacznego określenia jego statusu oraz uzupełnienia o monitoring efektywności ochrony przyrody i oddziaływania realizacji SRWP 2020 na środowisko.

Uczestnicy konsultacji zwracali uwagę na częstotliwość dokonywania oceny realizacji Strategii. Zgłaszano wątpliwości, że jednokrotna ocena w trakcie kadencji Sejmiku Województwa jest niewystarczająca dla skutecznego wdrożenia tego dokumentu, w tym identyfikacji pojawiających się trudności realizacyjnych.

Postulowano również potrzebę: określenia konieczności opracowania dedykowanego narzędzia informatycznego, określenia kryteriów pozwalających na uznanie przedsięwzięć za zgodne z celami SRWP 2020, określenia relacji pomiędzy Pomorskim Systemem Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz systemami monitorowania i ewaluacji środków europejskich, zagwarantowania odpowiednich zasobów na funkcjonowanie PSME.

PYTANIA PROBLEMOWE

Formularz konsultacyjny umożliwił także udzielenie odpowiedzi na pytania problemowe, dotyczące następujących zagadnień:

- uwzględnienie w części diagnostycznej wszystkich najistotniejszych barier i potencjałów rozwojowych regionu oraz jego specyfiki;
- jasność zapisów Wizji i misji;
- zasadność przyjętych Celów strategicznych do zidentyfikowanych kluczowych wyzwań, przed którymi stoi region;
- potrzeba mocniejszej koncentracji zakresu tematycznego Celów operacyjnych;
- poprawność wyboru wskaźników realizacji poszczególnych Celów;
- nakłady na poszczególne Cele strategiczne;
- możliwość hierarchizowania ważności Celów operacyjnych w ramach Celów strategicznych;
- trafność delimitacji OSI;
- zasadność proponowanych zintegrowanych porozumień terytorialnych;
- poprawność zaproponowanego systemu monitorowania i oceny efektów realizacji SRWP 2020.

W części *diagnostycznej* wskazywano głównie na potrzebę wzmocnienia kwestii dotyczących m.in. innowacyjności, potencjału portowego i tradycyjnych specjalizacji regionu, kluczowego znaczenia kapitału społecznego oraz znaczenia nadmorskiego położenia regionu. Zwrócono także uwagę na problem osób przedwcześnie kończących naukę szkolną oraz w niewielkim stopniu poruszonych kwestii społecznych.

Wizja i misja nie budziła większych zastrzeżeń, niemniej jednak należy rozważyć opracowania wizji do 2030 r.

Generalnie *Cele strategiczne* zostały uznane za zasadne, przy czym zwrócono uwagę, iż należy zastanowić się, jak wspólnie z innymi regionami oddziaływać na władze centralne w zakresie kompleksowego kształtowania polityki transportowej i odejścia od ujęcia gałęziowego. W Celach należy również mocniej zaakcentować następujące zagadnienia: integracja społeczna, gospodarka związana z morzem, w tym turystyka morska, polityka kreowania popytu na usługi i technologie ICT, czy kultura. Cele ponadto powinny obejmować działania miękkie (lobbingowe).

Nie wskazano potrzeby mocniejszej *koncentracji tematycznej Celów operacyjnych*, a jedynie zaproponowano rozszerzenia w zakresie turystyki, transportu, integracji społeczno-zawodowej, wzmocnienia znaczenia ośrodków miejskich i ich współpracy z metropolią, kwestie dotyczące wydzielenia branż przyszłościowych i kluczowych. Pojawiły się ponadto zastrzeżenia, że koncentracja ta doprowadziła do marginalizacji kultury.

W przypadku *Wskaźników* pojawiły się wątpliwości co do możliwości uchwycenia wszystkich efektów realizacji poszczególnych Celów operacyjnych. Ponadto oczekiwano określenia ich konkretnych wartości bazowych i docelowych. Proponowano również rozszerzenie katalogu wskaźników w obszarze innowacyjności oraz unikatowości usług turystycznych.

Zaproponowano bardzo zróżnicowany podział nakładów na Cele strategiczne, przy czym większość odpowiadających wskazywała na duże znaczenie infrastruktury, a więc CS 3, następnie na gospodarkę (CS 1), a na końcu na aktywnych mieszkańców (CS 2).

W przypadku możliwości *hierarchizacji Celów operacyjnych* w ramach celów strategicznych, warto zwrócić uwagę, że część osób nie widziała potrzeby jej tworzenia w tym momencie. Pozostali zaś uznali, że przyjęta kolejność Celów jest prawidłowa, biorąc pod uwagę istotność zagadnień, które obejmują.

OSI nie budziły większych wątpliwości, choć pojawiły się głosy dotyczące potrzeby większej koncentracji (zawężenia), ponieważ część kierunków działań obejmuje całe województwo. Jako przykład wskazuje się innowacyjność, która być może powinna skupiać się na wybranych biegunach innowacyjności. Jednym z miejsc, gdzie interwencja powinna dotyczyć całego regionu wskazano kierunki działania dotyczące wysokiej aktywności zawodowej.

Formuła *zintegrowanych porozumień terytorialnych* została uznana za prawidłową, niemniej jednak wymaga wspólnego wypracowania szczegółowych zasad ich funkcjonowania. Ze względu na wysoki poziom ogólności zapisów w *Systemie realizacji* część odpowiadających miała problem z oceną tej propozycji.

W przypadku *Systemu monitorowania i oceny* większość pytanych pozytywnie go oceniła. Pojawiły się jednak głosy, że zapisy nie umożliwiają obiektywnej oceny, ponieważ nie wskazuje się w nim konkretnych narzędzi planowanej oceny i szczegółowego opisu funkcjonowania tego systemu. Warto także zastanowić się nad uzupełnieniem systemu o skuteczność osiągania wskaźników jakościowych, wypracowanych przez strategiczne środowiska opiniotwórcze.

Wśród wolnych wniosków pojawiły się następujące kwestie:

- konieczność zmiany ustawy o portach i przystaniach morskich;
- problem dostępności transportowej aglomeracji, miast powiatowych oraz zachodniej części województwa;

- wykorzystanie potencjału hydroenergetycznego;
- brak odniesienia do *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*;
- nie w pełni dostosowany do potrzeb przedsiębiorców system edukacji na wszystkich poziomach;
- potrzeba większego nacisku na zagadnienia związane z nadmorskim usytuowaniem regionu;
- wzmocnienie znaczenia klastrów w poprawie konkurencyjności gospodarki;
- brak działań poprawiających spójność społeczno-gospodarczą regionu.

III. REKOMENDOWANE KIERUNKI ZMIAN PROJEKTU SRWP 2020

W trakcie konsultacji społecznych projektu SRWP 2020 zgłoszono łącznie 1160 uwag. Każdy z postulatów został dogłębnie rozpatrzony oraz przeanalizowany w szerszym kontekście logiki interwencji Samorządu Województwa Pomorskiego (SWP). Przyjęto założenie, że przesądzenia odnośnie poszczególnych, zgłoszonych propozycji mogą przyjmować następujące formy rozstrzygnięcia uwagi:

- a) *Uwzględniona* – proponowany zapis znajdzie się projekcie SRWP 2020 we wskazanym brzmieniu lub w brzmieniu oddającym bezpośredni sens uwagi;
- b) *Częściowo uwzględniona* – niektóre wątki proponowanego zapisu zostaną uwzględnione w projekcie SRWP 2020;
- c) *Niewzględniona* – proponowany zapis nie znajdzie się w treści dokumentu ze względów merytorycznych i/lub formalnych;
- d) *Niezasadna* – uwaga postuluje uwzględnienie wątków, które były już obecne w projekcie SRWP 2020, bądź nie dotyczą bezpośrednio dokumentu.

Sposób rozpatrzenia poszczególnych uwag wraz z komentarzem znajduje się w Załączniku 1 do niniejszego Raportu.

Podczas konsultacji społecznych nie zostały zakwestionowane fundamentalne założenia SRWP 2020, jej syntetyczny charakter, najważniejsze wybory strategiczne, a także problemowy, a nie sektorowy charakter dokumentu. Niewątpliwie proces konsultacji przyczynił się do zaproponowania zapisów porządkujących strukturę oraz poprawiających wewnętrzną spójność projektu SRWP 2020. Należy podkreślić, że zapisy te nie wpływają na zmianę zakresu przewidywanej w jego ramach interwencji.

Rekomendowane zmiany w części diagnostycznej (*Sytuacja wyjściowa*) dotyczą przede wszystkim:

- uzupełnienia opisu *Trendów* o wątki dotyczące krajowych uwarunkowań w obszarze ochrony zdrowia czy polityki innowacyjnej oraz doprecyzowania niektórych trendów globalnych czy europejskich;
- połączenia *Wniosków z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej z Prognoząmi*, co ma przede wszystkim charakter porządkujący;
- poszerzenia *Wniosków z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej* o opis terytorialnych zróżnicowań rozwoju, a także o kwestie dotyczące: nadmorskiego położenia województwa, gospodarczego wykorzystania zasobów morza, znaczenia kultury, tożsamości regionalnej i lokalnej, branż o największym potencjale rozwoju w regionie, kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz znaczenia transportu śródlądowego;
- modyfikacji formy opisu *Wyzwań* w taki sposób, aby poszczególne Cele operacyjne mogły precyzyjniej się do nich odnosić.

W rozdziale *Scenariusze i Wizja rozwoju* rekomendacje dotyczą w głównej mierze:

- konieczności doprecyzowania metodologii opracowania *Scenariuszy* oraz wskazania ich roli i powiązań z częścią projekcyjną SRWP 2020;

- rozwinięcia opisu *Wizji* w sposób lepiej eksponujący wątki związane ze zróżnicowaniami wewnątrzregionalnymi, kapitałem społecznym, środowiskiem naturalnym, potencjałem morskim, sieciami inteligentnymi i efektywnością;
- dostosowania opisu i stosowanej w *Wizji* terminologii do zmodyfikowanego nazewnictwa i zawartości Celów strategicznych i operacyjnych.

Rekomendowane zmiany w części projekcyjnej (*Misja i Cele*) dotyczą przede wszystkim zasadniczego przeformułowania rozdziału pod dotychczasowym tytułem *Misja*, na rozdział zatytułowany *Założenia, zasady i rola Samorządu Województwa*, który powinien określać: rolę SWP w procesie realizacji Strategii, definiować podstawowe założenia (logikę) interwencji SWP, a także zasady i kryteria horyzontalne odnoszące się do konstrukcji i mechanizmów realizacyjnych Strategii. Dokonano poprawek w definicjach zasad a ich dotychczasowy katalog uzupełniono o zasady:

- promowania postaw obywatelskich;
- równości szans i niedyskryminacji;
- promowania zatrudnienia;
- sprawności administracji;
- zintegrowanego podejścia terytorialnego;
- racjonalnego gospodarowania przestrzenią;
- wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa;
- inteligentnej specjalizacji;
- ukierunkowania na innowacje;
- wymiaru cyfrowego.

Zasady horyzontalne powinny mieć kluczowe znaczenie dla osiągnięcia Celów SRWP 2020. Zasadami tymi powinny kierować się wszystkie instytucje i podmioty zaangażowane w jej realizację, a zwłaszcza organy SWP. W uzasadnionych przypadkach z treści zasad powinny być wyprowadzone kryteria horyzontalne, które będą miały zastosowanie na etapie identyfikacji przedsięwzięć realizujących SRWP 2020.

Konieczne jest także przeformułowanie struktury opisu Celów operacyjnych. Opis poszczególnych CO należy poszerzyć o odwołanie do wyzwań strategicznych, wyróżnienie istoty wyboru strategicznego w danym Celu, określenie zobowiązań i roli SWP w procesie realizacji CO, wskazanie kluczowych partnerów, powiązanych Celów, a także kierunków współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.

Proponowane zmiany w **CS 1. *Otwarta gospodarka*** odnoszą się przede wszystkim do:

- zmiany nazwy Celu na *Nowoczesna gospodarka*, co lepiej oddaje jego istotę i zawartość;
- dostosowanie opisu Celu (w punktach dotyczących przesłanek, pożądanego kierunku zmian, miary sukcesu i listy celów operacyjnych) do modyfikacji proponowanych na poziomie Celów operacyjnych;

- w zakresie CO 1.1:
 - zmiany nazwy Celu na *Wysoka efektywność przedsiębiorstw*, która lepiej odzwierciedla zakres planowanej interwencji;
 - zintegrowania dwóch *Kierunków działania* mających odniesienie do poprawy innowacyjności gospodarki w jeden;
 - uzupełnienia listy *Kierunków działania* o kierunek wspierający ekspansję zagraniczną przedsiębiorstw;
 - dodania *Kierunku działania* dotyczącego pozyskiwania inwestycji zewnętrznych, w konsekwencji rezygnacji z oddzielnego Celu operacyjnego o takim zakresie (dotychczasowy CO 1.3);
 - dodania *Kierunku działania* dotyczącego szerokopasmowych sieci internetowych – w konsekwencji przeniesienia tego zagadnienia z CS 2 do CS 1;
 - uzupełnienia listy kluczowych partnerów o izby gospodarcze, stowarzyszenia przedsiębiorców, szkoły wyższe i instytucje badawczo-rozwojowe, jednostki samorządu terytorialnego, jednostkę powołaną do regionalnej koordynacji działań związanych z obsługą inwestorów, podmioty zajmujące się obsługą inwestorów i promocją gospodarczą;
 - sformułowania zobowiązań SWP do wzmocnienia regionalnego systemu obsługi inwestorów i regionalnego systemu promocji gospodarczej.

- W zakresie CO 1.2:
 - zmiany nazwy Celu na *Konkurencyjne szkoły wyższe*, która lepiej odzwierciedla zakres planowanej interwencji;
 - rozdzielenia *Kierunku działania* integrującego dotychczas współpracę międzynarodową uczelni i współpracę międzyuczelnianą na dwa odrębne kierunki działania, z wprowadzeniem możliwości współpracy szkół wyższych i ponadgimnazjalnych w ramach drugiego z nich;
 - przekształcenia *Kierunku działania* dotyczącego dostosowania programów kształcenia do potrzeb rynkowych w kierunku działania eksponujący współpracę uczelni i przedsiębiorców na rzecz poprawy jakości kształcenia;
 - zmiany opisowej formy identyfikacji OSI na jednoznaczne wskazanie z nazwy miast preferowanych do wsparcia;
 - uzupełnienia listy kluczowych partnerów o izby gospodarcze, stowarzyszenia przedsiębiorców oraz instytucje otoczenia biznesu;
 - sformułowania zobowiązań SWP do przygotowania i wypromowania, wspólnie z pomorskimi uczelniami, oferty dla studentów zagranicznych, koordynacji instrumentów polityki stypendialnej w regionie oraz podjęcia działań na rzecz utworzenia subregionalnych centrów kształcenia zawodowego na poziomie wyższym.

- W zakresie CO 1.3:
 - zmiany nazwy Celu na *Unikatowa oferta turystyczna*, która lepiej odzwierciedla zakres planowanej interwencji, przy jednoczesnym dostosowaniu numeracji Celu do zmian w strukturze Celu strategicznego;
 - wyeksponowania znaczenia wysokiej jakości oferty kulturalnej poprzez zadedykowanie jej odrębnego *Kierunku działania*;
 - podkreślenia, w opisie Celu, konieczności racjonalnego i zrównoważonego wykorzystania walorów naturalnych, kulturalnych i dziedzictwa kulturowego regionu oraz potrzeby wzmocnienia współpracy z podmiotami branży turystycznej;
 - uzupełnienia listy kluczowych partnerów o Narodowy Instytut Dziedzictwa i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - dodania skonkretyzowanych zobowiązań SWP dotyczących rozwoju regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, szlaki rowerowe i kajakowe, śródlądowe drogi wodne, unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Proponowane zmiany w **CS 2. Aktywni mieszkańcy** odnoszą się przede wszystkim do:

- dostosowania opisu Celu (w punktach dotyczących przesłanek, pożądanego kierunku zmian, miary sukcesu i listy Celów operacyjnych) do modyfikacji proponowanych na poziomie Celów operacyjnych;
- w zakresie CO 2.1:
 - zmiany nazwy Celu na *Wysoki poziom zatrudnienia* jako bardziej odzwierciedlający zakres planowanej interwencji;
 - wzmocnienia zapisów odnoszących się do osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym, w szczególności niepełnosprawnych i starszych;
 - wzmocnienia zapisów dotyczących podmiotów ekonomii społecznej;
 - wspierania rozwoju mikro i małych firm, a nie tylko ich powstawania;
 - położenia większego nacisku na podniesienie jakości kształcenia ustawicznego i ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego;
 - uzupełnienia listy kluczowych partnerów o instytucje rynku pracy, instytucje edukacyjne (w tym szkoły wyższe), instytucje pomocy i integracji społecznej, a także izby gospodarcze i stowarzyszenia przedsiębiorców;
 - sformułowania zobowiązań SWP do wdrożenia regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy oraz kompleksowego systemu poradnictwa zawodowego w regionie, a także do integracji działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców regionu.

- W zakresie CO 2.2:
 - zmiany nazwy Celu na *Wysoki poziom kapitału społecznego* jako bardziej odzwierciedlający zakres planowanej interwencji;
 - kompleksowego (systemowego) podejścia do wsparcia dla organizacji pozarządowych;
 - podniesienia do rangi kierunku działania aktywnego uczestnictwa mieszkańców w kulturze, sporcie i rekreacji;
 - uzupełnienia listy kluczowych partnerów o instytucje i twórców kultury, instytucje edukacyjne (w tym szkoły wyższe) oraz lokalne grupy rybackie;
 - sformułowania zobowiązania SWP do utworzenia regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych.

- W zakresie CO 2.3:
 - podzielenia dotychczasowego Celu na dwa oddzielne cele dotyczące edukacji i ochrony zdrowia (przy jednoczesnym przeniesieniu tematyki związanej z rozwojem infrastruktury internetowej do struktur CS 1 *Nowoczesna gospodarka*, a kwestii kompetencji cyfrowych związanych z kreowaniem popytu na usługi on-line – do stosownej zasady horyzontalnej);
 - koncentrowania się w nowopowstałym celu w zakresie edukacji na podniesieniu jakości edukacji, głównie pod kątem nabywania kompetencji kluczowych, w tym społecznych oraz ułatwiających dostęp do rynku pracy, zwiększeniu dostępności do edukacji przedszkolnej i żłobków oraz rozwoju systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych;
 - sformułowania zobowiązań SWP w nowopowstałym celu w zakresie edukacji m.in. do uruchomienia regionalnego systemu wsparcia szkół i regionalnego systemu wsparcia uczniów, jak również do zapewnienia regionalnego systemu monitorowania zawodowych losów absolwentów szkół;
 - odniesienia się w nowopowstałym celu w zakresie ochrony zdrowia przede wszystkim do poprawy dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług medycznych w zakresie chorób cywilizacyjnych oraz intensyfikacji działań profilaktycznych i diagnostycznych w zakresie tych chorób;
 - sformułowania zobowiązań SWP w nowopowstałym celu w zakresie ochrony zdrowia do stworzenia efektywnej regionalnej sieci szpitali świadczących specjalistyczne usługi medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych oraz do wdrożenia regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji usług medycznych oraz programów zdrowotnych.

Proponowane zmiany w **CS 3. *Spójna przestrzeń*** odnoszą się głównie do:

- zmiany nazwy Celu na *Atrakcyjna przestrzeń*, co lepiej oddaje jego istotę i zawartość;
- dostosowanie opisu Celu (w punktach dotyczących przesłanek, pożądanego kierunku zmian, miary sukcesu i listy celów operacyjnych) do modyfikacji proponowanych na poziomie Celów operacyjnych;

- w zakresie CO 3.1:
 - zmniejszenia liczby *Kierunków działania* z sześciu do trzech, bez ograniczenia zakresu interwencji, co pozwoli wyraźniej pokazać dokonany wybór strategiczny;
 - rozszerzenia OSI w zakresie transportu zbiorowego do obszaru całego województwa, zamiast przypisywania szczegółowym zakresom interwencji dotyczących transportu zbiorowego konkretnych elementów infrastruktury (np. linie kolejowe służące powiązaniom wewnątrzregionalnym) lub wybranych obszarów funkcjonalnych (obszar metropolitalny);
 - doprecyzowania oczekiwań wobec administracji rządowej w zakresie rozwoju transportu wodnego śródlądowego w oparciu o drogi wodne;
 - sformułowania zobowiązań SWP w zakresie utworzenia regionalnego zarządu publicznego transportu zbiorowego.
- W zakresie CO 3.2:
 - zmiany nazwy Celu na *Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna* jako bardziej odzwierciedlający zakres planowanej interwencji;
 - podniesienia rangi wykorzystania technologii innowacyjnych w energetyce, w tym sieci inteligentnych;
 - rozwinięcia oczekiwań wobec administracji rządowej o zagadnienia związane m.in. z ewentualnym wykorzystaniem gazu łupkowego oraz lokalizacją elektrowni jądrowej;
 - sformułowania zobowiązań SWP m.in. w kontekście gazu łupkowego oraz podjęcia prac studialnych związanych z planowanymi inwestycjami energetycznymi w województwie.
- W zakresie CO 3.3:
 - połączenia dotychczasowych CO 3.3 *Czyste środowisko i bioróżnorodność* i CO 3.4 *Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa* w jeden CO 3.3 *Dobry stan środowiska*;
 - rozszerzenia zakresu interwencji nowopowstałego Celu operacyjnego o zagadnienia rozwoju monitoringu środowiska;
 - sformułowania zobowiązań SWP do doprowadzenia do realizacji II etapu Programu *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)* oraz do przyjęcia planów ochrony dla wszystkich parków krajobrazowych położonych w regionie.

Ponadto, w ramach opisu wszystkich celów operacyjnych proponuje się wprowadzić korekty i uzupełnienia polegające na:

- poszerzeniu opisu Celów, poprzez dodanie odniesień do korespondujących z nimi wyzwań zidentyfikowanych w części diagnostycznej, zdefiniowanie wyboru strategicznego stojącego za każdym z Celów, zdefiniowanie związanych z nimi zobowiązań Samorządu Województwa, określenie kierunków współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej, wskazanie warunków sukcesu realizacji celu w powiązaniu z oczekiwaniami wobec partnerów w regionie;

- weryfikacji listy i opisu oczekiwanych efektów zgodnie z proponowanymi zmianami w zakresie *Kierunków działania*;
- kwantyfikacji wskaźników (poprzez określenie ich wartości bazowych i docelowych) oraz ich dostosowanie do zmian w zakresie interwencji poszczególnych Celów.

W części projekcyjnej proponuje się także dodanie podrozdziału dotyczącego wymiaru terytorialnego interwencji w ramach SRWP 2020 (*Informacja o terytorialnym ukierunkowaniu Celów*).

Opis wymiaru terytorialnego dokumentu nie zawiera samodzielnych ustaleń w zakresie zaadresowania przewidzianej w jej ramach interwencji. Stanowi syntezę terytorialnego ukierunkowania przyjętych w SRWP 2020 Celów i Kierunków działania, w oparciu o ich zawartość tematyczną i naturalny związek określonych problemów rozwojowych z pewnymi typami obszarów funkcjonalnych oraz – w szczególności – w oparciu o ustalenia poczynione w zakresie OSI.

Rekomendowane zmiany w części realizacyjnej (*System realizacji*) dotyczą przede wszystkim

- doprecyzowania istoty współpracy ze stroną rządową w ramach realizacji SRWP 2020, m.in. w formule *kontraktu terytorialnego* oraz wskazanie relacji pomiędzy uzgodnieniami ze stroną rządową a uzgodnieniami z parterami w regionie;
- poszerzenia opisu koncepcji *zintegrowanych porozumień terytorialnych*, poprzez doprecyzowanie listy partnerów, którzy powinni formować reprezentacje obszarów funkcjonalnych oraz wskazania relacji pomiędzy wynegocjowanymi porozumieniami a uruchamianiem wsparcia ze środków pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa;
- zmiany nazwy programów realizujących SRWP 2020 na *regionalne programy strategiczne*, doprecyzowanie ich relacji względem SRWP 2020, innych dokumentów strategicznych i operacyjnych województwa, w tym przyszłych programów operacyjnych pod fundusze europejskie, a także względem budżetu Samorządu Województwa;
- złagodzenia zapisów zapowiadających powołanie regionalnego *funduszu rozwoju*, w kierunku uzależnienia takiego rozstrzygnięcia od rzeczywistych możliwości prawnych, przy jednoczesnym doprecyzowaniu funkcji potencjalnego narzędzia finansowego zarządzania realizacją dokumentu, niezależnie od konkretnej formy prawnej i nazwy;
- przeniesienia wykazu kluczowych podmiotów zaangażowanych w realizację poszczególnych celów operacyjnych do opisu tych celów;
- zmniejszenia szacowanego przedziału publicznych środków rozwojowych dostępnych w województwie pomorskim w latach 2012-2020 do 45-50 mld zł.

Natomiast w zakresie monitorowania i oceny efektów, rekomendowane zmiany to:

- zamieszczenie schematu funkcjonowania PSME;
- uzupełnienie zapisów dotyczących koncepcji działania PSME, organizacji systemu oraz zakresu jego działania (dodanie monitoringu środowiskowego).